

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MEMLEMSBLAD FOR
**HISTORISK FORENING
FOR ESPERGÆRDE OG OMEGN**

NR 48
JUNI
2010

EGEBÆKKEN

Rørtang Smedje

Historien om Rørtang Smedje starter i selve Rørtang landsby - og ender i denne bygning ved Kongevejen. Læs beretningen på side 3.

LÆS OGSÅ I DETTE NUMMER:

I dette nummer bringes 2. del af beretningen om Anna på Bybjerggaard - læs side 10

Historien om Helsingør Kommunes milesten - læs side 54

Christian Sørensen in memoriam

Historisk Forenings æresmedlem Christian Sørensen døde den 29. maj 2010 i en alder af 91 år.

Christian Sørensen, der var fiskersøn fra Snekkersten, havde lige fra sine unge dage været interesseret i områdets historie og i fiskerslægterne på Snekkersten. Han indsamlede derfor allerede tidligt beretninger og gamle fotos, ligesom han selv var tidligt ude med sit eget fotografiapparat, som han havde købt for sin sparsomme lærlingeløn.

Han blev nemlig ikke fisker som sin familie havde været i generationer, men kom i stedet i lære som elektriker i Espergærde, og fik derfor som ung også et indgående kendskab til dette område allerede i 1930'erne.

Senere meldte han sig som frivillig på finsk side i Vinterkrigen i 1939, men kom ikke i kamp. I stedet hjalp han med at sætte de finske jernbaner i stand. Hjemkommen til Danmark blev Christian Sørensen involveret i de såkaldte jødetransporter i 1943. Han var den sidste overlevende af de personer, der direkte havde været involveret i transporterne. Chr. Sørensen var dog ikke involveret i selve sejladserne, men fungerede på land som koordinator og kassemester.

Chr. Sørensen var igennem store dele af sit liv tilknyttet søværnet, men selv under sin udstationering i Frederikshavn fortsatte han sit indsamlingsarbejde vedr. lokalhistorien for især Snekkersten- og Espergærde-områderne. Hans samling og arkiv var meget stort og godt organiseret. Man gik aldrig forgæves til Christian med et spørgsmål - han kunne altid finde tingene i sit arkiv. Christian Sørensen sad ikke og "puttede" med sine ting - han delte rundhåndet ud af materiale fra sit arkiv - og det fik ikke mindst medlemmerne af Historisk Forening gavn og glæde af. Christian var også medinitiativtager til starten af dette tidskrift, han skrev utallige artikler og flere bøger. Mange foredrag blev det også til. Han var i mange år medarrangør af lokalhistoriske udstillinger på Snekkersten Havn og på Flynderupgaard Museet. Samme museum havde tillige i mange år stor glæde af Christians frivillige indsats med især registrering af fotos.

Det var derfor helt naturligt at Christian udnævntes til Historisk Forenings æresmedlem i 1997. Heldigvis var Christian - på trods af sin høje alder - frisk til det sidste. Mange havde således den glæde at overvære hans sidste foredrag i oktober sidste år, hvor han meget forføjeligt fortalte om sine drenge- og ungdomsår i Snekkersten. Billedet herover stammer fra den lejlighed.

Æret være Christian Sørensens minde.

Kjeld Damgaard

Rørtang Smedje

af Kjeld Damgaard

Smedefaget var det vigtigste håndværk på landet. Det var det mest specialiserede man kunne finde udenfor byerne og bortset fra mølleren var smeden den mest ansete. Man kan sige, at smeden var den håndværker, der stod gårdmandsstanden nærmest. Ofte gik smedjen i arv til næste generation - ligesom gårdmændenes sønner overtog gården. Den gamle smed oplærte således sine sønner og døde en

smed i sin bedste alder, giftede enken sig med en smedesvend, som kunne føre forretningen videre og underholde enken og hendes børn.

Smedjen var uundværlig for landbruget - alle havde på et eller andet tidspunkt brug for smedearbejde. Omvendt hvilede der en vis mystik over smedens arbejde og ikke mindst selve smedjens dunkle univers, hvor der i en byge af gnister skete små mirakler med det ellers ubøje-

Smedemester E. Svedstrup med sin svend og lærling foran Rørtang Smedje i 1904

lige jern. Nogle mente endda at smeden kunne lidt mere end blot sit fadervor! Og smeden kunne da ofte også mere end sit håndværk - bl.a. ses det ofte, at smeden var en slags dyrlæge eller tandlæge.

Oprindeligt var det ofte bønderne i landsbyen, der ejede landsbyens smedje. De udlejede den så til smeden som til gengæld fik en slags løn i form af naturlier fra gårdene. For dette måtte smeden smede til gårdenes drift og avling. Når en karl red til smeden for at få skoet en hest, havde han jern med samt mad til hele dagen til både sig selv og smeden, men ikke til dennes kone og børn. Karlen måtte desuden være indstillet på at gøre sig nyttig i ventetiden, enten ved at trække blæsebælgen eller slå med forhammeren. Nogle smede fremstillede desuden landbrugsredskaber, vogne eller maskiner, som de så solgte også udenfor landsbyen. Egentlig måtte en sådan landsby-smed kun have en svend og en lærling, men dette blev ikke overholdt alle steder. Til gengæld var der ikke begrænsninger på hvor en grovsmed måtte nedsætte sig med sin virksomhed. Dette gjaldt i øvrigt også vævere, hjulmænd, slagtere, rugbrødsbagere samt ølbryggere - alle andre fag skulle have tilladelse eller kunne kun virke i købstæderne.

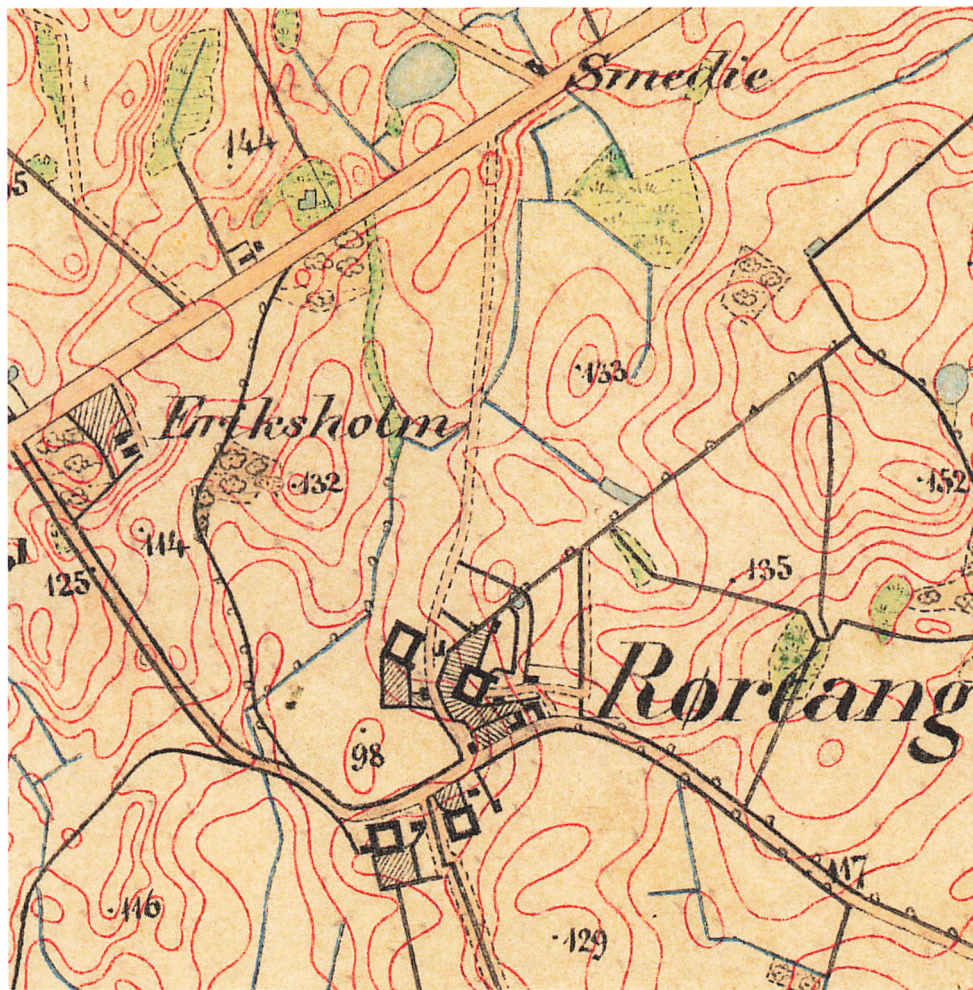
I 1900-tallets første halvdel havde smeden et fast arbejde med at sko heste. En strøm af heste fik hov efter hov beskåret, raspet, virket ud, skoet for til sidst at blive anbragt på det lille treben, kaldet "hunden", for at blive nettet færdig. Men midt i 1900-tallet forsvandt hestene

fra landbruget og landsbysmeden måtte lægge sit håndværk grundigt om. Samtidig blev det ofte billigere at købe en ny spade frem for at få den gamle repareret hos smeden. Kun hvis smeden kunne omstille sin virksomhed til at være maskinsmed eller ligefrem mekaniker havde han en chance for at overleve, men mange smedjer klarede ikke denne omstilling og måtte lukke. En af disse var Rørtang Smedje, der lukkede i 1958 - efter mindst 200 hundrede års virke.

Hvornår der kom smedje til Rørtang kan vi ikke konstatere med sikkerhed. Men vi ved at den har eksisteret i 1740'erne for den 28. maj 1750 brændte smedjen nemlig. En samtidig beskrivelse fortæller om branden:

Anders Ollesen klagede: Torsdagen den 28. Maj om eftermiddagen Klokken ungefehr 6 slæt optentes en Ild i hans Stuegavl, som formedelst den da værende stærke Tørre saaledes tog Overhaand, og hans ganske iboende Huus tillige med den meste Deel af hans fattige Bohave blev opbrændt og ganske i Aske lagt. Skiønt al Menneskelig Hielp blev brugt til at dempe Ilden, saa var det forgieves. Ilden kom masskee af nogle Gnister fra Smedien.

Smedjen lå lige nord for bygaden i byens østligste udkant. Som oftest lå smedjen lidt for sig selv og forklaringen på det er ganske simpelt: Brandfaren. Som vi netop har set ovenfor så var der i høj grad fare for brand i en smedje. Det fører i øvrigt til, at da det senere bliver muligt at assurere sine bygninger så stiller forsik-

Kort over Rørtang landsby og omegn. Kortet er egentlig opmålt i 1857, men først tegnet ca 10 år senere, og derfor er smedjen på kortet angivet til at ligge udenfor landsbyen. Den oprindelige placering var ejendommen, der lå østligst i byen. Syd for landsbygaden ligger de to gårde, som endnu ligger der, nemlig vestligst Sandholmgaard og østligst Hasselgaard. Nord for landsbygaden ses på kortet den nordvestligste gård, Kjeldsberggaard, der lå her indtil den i 1866 brændte og blev flyttet mod nordøst til dens nuværende placering. Den nordøstlige gård i landsbyen hed Spurupgaard. Den nedlagdes midt i 1800-tallet og dens jorder blev overtaget af Borupgaard og senere overflyttet fra Rørtangs ejerlav til Borupgaards ejerlav.

ringsselskabet som betingelse, at selve smedje-bygningen bliver bygget separat - d.v.s. at smedens bolig ikke længere fysisk måtte bygges sammen med den bygning hvor essen befandt sig.

I Rørtang kneb det tilsyneladende voldsomt med at få genopbygget smedjen. I al fald sker der 8 år senere et tyveri og i den forbindelse fremgår det at smedjen endnu ikke er var i drift. Det år havde nemlig en lokal mand, Johan Jonassen nemlig "stjålet et jerntøjer ud af en tom smedje". I den forbindelse vidnede smeden Anders Olsen og gårdmand Børge Svendsen mod ham. Udover jerntøjeret havde han også ved nattetide taget noget tøj (et par skjorter) til sine børn. Under retssagen forsvarede Jonassen sig med at fattigdom, alderdom og svaghed var undskyldningen for tyverierne. Jonassen havde kone og tre børn og dertil var det dårlige tider, men det hjalp ham dog ikke. Han blev dømt til dels at betale tilbage, dels miste sin jord, dels betale omkostningerne ved retssagen - samt at miste livet ved galgen!

Man anså tyveri for en meget alvorlig forbrydelse - og som det ses blev der dømt ualmindeligt hårdt i en sag, som vi i dag ville anse for en petitese.

Anders Olsen må dog senere have fået gang i smedjen igen. I al fald ses sønnen Ole Andersen som smed i Rørtang frem til 1785, hvor han overdrager smedjen til smed Peder Mortensen. Denne drev smedjen frem til 1797 hvor Bendt Pedersen overtog. Denne beholdt smedjen frem til 1826, hvor hans søn Peder Bendt-

Smedemester Jens Peter Sandberg og hustru Petronille var født i Skaane, men indvandrede til Danmark, hvor Jens Peter Sandberg i 1854 etablerede sig som smedemester i Rørtang.

sen blev ny ejer. Det var dog ikke altid ejeren der drev smedjen - således ses en smed Møller i 1813 og i 1818 en smed Lindahl. Denne var i øvrigt i familie med den senere købmænd Lindahl i Skotterup. I 1844 skal smed Frederik Rasmussen fra Hellebæk have været smed i Rørtang, men om han drev smedjen eller blot var smedesvend vides ikke.

I 1854 kom den sidste smed på den gamle plads i landsbyen til området. Det var

Her ses Rørtang Smedje således som den så ud kort efter dens nedlæggelse som smedje og omdannelse til cafeteria. Smedjen lå på hjørnet af Kongevejen og den vej, der senere fik navnet Ørnholmvej

den skånsk-fødte Jens Peter Sandberg, som foruden at være smed også etablerede sig som en slags entreprenør i Snekersten-Skotterup-området. Her opførte han flere huse og kaldte sig endog for murermester.

I oktober 1867 - efter at Sandberg havde solgt smedjen - brændte smedjen atter. Denne gang blev den ikke genopbygget på den gamle plads, men i stedet flyttet ud til en placering på Rørtang Overdrev, nærmere bestemt på hjørnet af Kongevejen og den nuværende Ørnholmvej. Her drev Frederik Rasmussen smedjen videre til sin død i 1873, hvorefter søn-

nen Christian Rasmussen fortsatte som bestyrer for moderen. I 1878 overtog han selv smedjen, men drev den kun i tre år. I 1881 overtog smed Erik Emil Svedstrup smedjen og det blev ham og hans søn, der skulle komme til at drive smedjen i resten af dens levetid.

Erik Emil Svedstrup (f. 1854) var ud af en lokal smedeslægt. Både hans fader og broder var smedemestre. Faderen Niels Ferdinand Svedstrup (1825-1927) var uddannet smed og købte i 1850 smedjen i Mørdrup. Den lå dengang lige overfor Ærtebjerggaard. Broderen John William Svedstrup (1858-1924) overtog smedjen

Glimt fra Rørtang Smedje i starten af 1960'erne medens lokalerne var indrettet til cafeteria. Ejeren håbede at stedets nærhed ved en international gennemfartsvej ville give mange kunder - men det blev ikke den forventede gode forretning.

i Mørdrup efter faderen, men flyttede senere sin virksomhed til Espergærde, hvor han byggede en smedje på hjørnet af den nuværende Gefionsbakken og Mørdrupvej. De mest berømte personer i familien har imidlertid relation til Hellebæk. Niels Ferdinands fader skal være kommet til Helsingør som ung, idet han blev kommandérsergent på Kronborg efter krigen i 1801. Hans ældste søn, Johan Vilhelm Svedstrup (1819-93) var også soldat og kom i den egenskab til den daværende danske koloni i Guinea i Afrika.

Her udmærkede han sig så godt, at han helt usædvanligt for en almindelig soldat - blev udnævnt til løjtnant. Om dette og senere begivenheder har sønnen, forfatteren Alexander Svedstrup (1864-1930) levende skrevet i sin bog om Erik Gudmand.

Indtil 1910 foregik alting i Rørtang Smedje med håndkraft. Men i 1910 installeredes en 3 HK petroleumsmotor, der dog snart erstattedes af en dobbelt så kraftig benzinmotor. I 1940 installeredes endelig en elektromotor. I de følgende 18

Rørtang Smedjes esse - her dog fotograferet medens stedet var cafeteria - hvilket forklarer den renlighed og orden, der hersker ved essen.

år skete ikke de store ændringer, men i 1958 ophørte den traditionelle smedevirksomhed. Niels Erik Svedstrup havde overtaget smedjen efter faderen i 1923, men nu var det slut. Den nye ejer, Svend Mortensen, indrettede stedet til maskinfabrik.

Som sådan fungerede det i fire år, men i 1961 sluttede også denne æra. Maskinfabrikken flyttede til Helsingør, men kaldtes fortsat for "Snekkersten Maskinfabrik".

De gamle smedebygninger indrettedes i stedet til cafeteria, som blev åbnet i 1962. Lokalernes præg af smedje blev dog be-

varet - og mange af smedjens gamle redskaber var "udstillet" i lokalene.

Imidlertid var det ikke en særlig god forretning og i løbet af få år lukkede stedet atter. Frederiksborg Amts Vejvæsen, der dengang var vejmyndighed for Kongevejen fandt, at bygningerne lå for tæt på den trafikerede Kongevej og i vejen for evt. udvidelser. Det besluttedes derfor at opkøbe ejendommen med henblik på nedrivning.

Der er derfor i dag intet tilbage af det flere hundrede år gamle håndværk - smedefaget - i Rørtang.

Del 2 af

Beretningen om Anna fra Bybjerggaard

af Alice Lorentzen

Beretningen om Anna er skrevet til Alice Lorentzens efterkommere, men beretningen er også interessant for en langt bredere kreds. Alice Lorentzen, Roskilde (datter af Anna) har givet sin tilladelse til at "Egebækken" kan bringe uddrag af fortællingen. I dette nummer bringes anden del af beretningen, som fortsættes i næste nummer af Egebækken.

Annas tid

Den yngste søn af familien fra Djursland, Marius Henning Jensen, blev som den eneste tilbage i Danmark, efter at hans søskende var udvandret til Amerika. Vi går ud fra, at han var karl på Bybjerggaard og at det var mødet med den blide, dybt religiøse Anna Christine, som fik ham til at give afkald på både familie og en spændende, løfterig fremtid i Amerika. Vi har ingen fornemmelse af, hvordan deres forhold var på det tidspunkt, men de blev gift to år efter, den 14. december 1906 i Tikøb Kirke.

Om brylluppet ved vi kun hvad man kan se på bryllupsbilledet; Anna Christine var i sort kjole og bar et noget ufikst, hvidt slør, som ser ud til at være fæstet med en myrtekrans.

Brudeparret Anna Christine og Henning Jensen.

Brudebuket brugte man nok ikke. Det blev et meget lykkeligt og – på trods af Anna Christines særlige status – meget ligeværdigt ægteskab. Det medførte også, at det var slut med enebørn på Bybjerggaard. Modsat sin mor, Dorthea Marie (side 17) havde Anna Christine let ved at føde og det var heldigt, for hun bragte ikke mindre end fem børn til Verden. De fleste af dem på en søndag for, som Anna Christine sagde, var det den eneste dag hun havde tid. Det unge par flyttede ind i det store, lyse soveværelse bag den midterste gavlkvist i det nye stuehus og her blev de første tre børn født.

Først kom Ove den 15. september 1907. Han fik desuden navn efter sin morfar, altså Lars. Den 18. oktober 1908 kom Richardt, som med sit andet navn føjede sig til familiens række af utallige Martin'er (side 32). Og endelig den 3. juli 1910 var storken på besøg igen. Det kunne enhver konstatere, for den sad på én af gårdens længer. Oppe i gavlværelset viste det sig, at det var en pige, den havde haft med.

Anna, blev hun kaldt, efter sin mor og Marie efter sin mormor. Men da det sagesløse barn samtidig var født på sin farfar Ole Jensens fødselsdag, syntes man at hun også burde opkaldes efter ham. Så Anna har nu, i et langt liv, måttet leve med at opgive det særprægede fornavn Olea.

På hendes dåbsattest står der, at hendes far var gårdbestyrer, men det kan jo godt være, at det mest var en pæn titel han havde fået fordi han nu

var gift med Lars Pedersens datter. Det kan jo også være at han gerne ville være sin egen herre, have sin egen bolig og hushold og selv forsørge sin familie.

Henning Jensen køber Tibberup Mølle

Hvad Henning Jensens motiver end kan have været, så førte de til, at han i enten 1910 eller 1911 forpagtede den smukke, hvide Tibberup Mølle, med tilhørende møllegård og flyttede derud med hele sin familie. Der var vist ikke noget egentlig landbrug i tilknytning til møllen, men lidt dyrehold var der; Anna kan svagt huske nogle engarealer, hvor der gik ungkreaturer og en gris eller to har der helt sikkert været. Der var nemlig en mødding; den husker Anna tydeligt, fordi husstandens lokum var bygget ud over den.

Den tidligere møller hed Niels Christiansen, men han havde siden 1900 bortforpagtet møllen til sin svigersøn Anton Larsen. Denne overtog møllen i 1909, men har altså efter kort tid igen bortforpagtet møllen. Anna kan huske en mand som lå i sengen på stedet og som hendes mor skulle passe - måske den tidligere møller, Niels Christiansen. Mon det var en del af forpagtningsbetingelserne? Varigheden af dette forhold kender vi ikke, men møller Christiansen døde ikke på Tibberup Mølle – Anna mener at han kom til at bo hos en datter i Fredensborg.

Vi har to fotografier, som egner sig

Familien med tjenestefolk på Tibberup Mølle. I møllegårdens gavl har de "Foderstof og Fourage Handel." Set fra venstre står først drengen og karlen. Drengen, mener Anna, kan godt være Ejnar, eller "Æinar fræ gurern" (gården), som han blev kaldt; hvorfor er ikke til at sige, for hans far havde bare et lille hus i Tibberup. Ejnar blev senere karl på Bybjerggaard. Næste person er Henning Jensen; han er i habit med vest – og med støv, for det ansås tilsyneladende for mere værdigt at slide sit gamle tøj op på den måde, end at gå i arbejdstøj. På fødderne har han også noget fint, nemlig franske træsko. Sådanne nogle, hvor snuden er meget spids og bøjer opad, som en persisk tøffel. Ved hans side står Anna Christine og ser ikke spor gravid ud. Det burde hun ellers, hvis vi har ret i at billedet er fra 1912. Men så ligger der nok en baby inde i huset, for netop dette år, den 3. juli, på Annas fødselsdag, blev Svend født. Ja, det var jo også Ole Jensens fødselsdag, men Svend behøvede ikke at hedde Ole af den grund; til gengæld mindedes man Martin endnu engang ved at kalde ham Conrad. Foran forældrene står hans to brødre, Ove og Richardt, som foruden forklæde er iført små, spidse hatte à la omvendte kræmmerhuse. Og så kommer vi til de to gæster. Det er tante Hanne, som var Dorthea Maries kusine, og hendes mand, Hans Svendsen. Han var barber og havde forretning i Smallegade 2 i København. Og endelig, som den sidste person på billedet, er det tjenestepigen Ingeborg.

godt som udgangspunkt for at fortælle om familien Jensens liv på Tibberup Mølle. Det første mener vi er fra 1912. Her er hele husstanden, plus et par gæster, opstillet foran møllegården; man aner også en skikkelse oppe foran møllen. Det er måske en møllersvend, for Henning Jensen må have haft brug for sådan en – han kan ikke selv have haft nogen særlig erfaring med mølleri. Billedet må være taget på en hverdag, midt i arbejdstiden, for alle, undtagen de to familieoverhoveder, har forklæder på.

Men Anna er ikke med på billedet, og hvorfor er hun ikke med? Det er hun ikke, fordi hun slet ikke var i Tibberup; hun var hos Bedstemor, Dorthea Marie på Bybjerggaard. Ikke bare for en tid, men for at vokse op hos hende. Den dag i dag føler Anna, at hendes mor forstødte hende. Men hun ved også godt, at hun gjorde det i den bedste mening. Med to små drenge og en baby, samt alle de huslige og andre pligter hun havde, har hun vel indset, at hun ikke ville have mulighed for at give den kun 2-årige Anna den opmærksomhed og omsorg hun havde brug for. Og på Bybjerggaard sad Dorthea Marie og savnede sin datter, som hun havde haft hos sig hele hendes liv, foruden at hun også havde tre børnebørn, som hun vel kun kunne have kontakt med via hest og vogn.

Så arrangementet var, i høj grad også et udtryk for Anna Christines omsorg for sin mor: "Så har mor en Anna igen", sagde hun. Og hun

udtrykte sig på netop den måde for Anna Christine sagde aldrig "du" til sin mor. Til trods for Annas syn på sin mors handlemåde, skal man ikke have ondt af hende, for hun har kun positive minder fra sin barndom hos Bedstemor.

På det andet billede fra Tibberup Mølle, er familien i stadstøjet, for de har besøg af to fine gæster med hat; man aner en dame i døråbningen til venstre. Det er dateret 1913 og det ser da også ud til, at den lille Svend, på sin fars arm, er lidt over et år gammel. Der er efterårsstemning over billedet; måske på grund af den solide snor med jagtbyttet, som man kan se skyggen af på væggen bag herrerne.

Og det kan give os anledning til at fortælle, at Henning Jensen var glad for at gå på jagt og den græsselige, næsten klassiske historie om, hvordan den rare jagthund, som Richardt står og holder, kun ved et tilfælde undgik at blive morder: man kunne komme fra møllen ned til Øresund ad en trappe og en smal sti mellem villaerne og dernede havde Henning Jensen en jolle, som han brugte til strandjagt. En dag da han var sejlet ud med hunden i båden og havde lagt det ladte gevær fra sig, kom hunden til at træde på det, så der blev affyret et skud. Men, som sagt, morder blev den ikke – Henning Jensen mistede "kun" en finger. Senere røg der en halv finger mere, men det var i en hakkelsesmaskine. Og mens vi nu er ved de dramatiske hændelser i Tibberup, kommer her én mere.

Familien på Tibberup Mølle - fotograferet i stadstøjet omkring 1913.

Der var en tilbygning på Mølle-
 gaarden, som familien aldrig selv
 beboede – den blev udelukkende lejet
 ud til københavnere, som gerne ville
 "en tur på landet", som det hed. Det
 var ikke på pensionsbasis og hvis man
 havde behov for det, havde man selv
 tjenestefolk med. På det første billede
 fra Tibberup ses, på muren bag de to
 karle, et skilt hvorpå der står "Foderstof
 og Fourage Handel." Det var Anna
 Christine som stod for den lille butik,
 med indgang i møllegårdens gavl,

ud mod den gamle strandvej. Og
 pludselig en dag var pengekasen
 væk. Det blev meldt til politiet og de
 fandt ud af, at "gerningsdamen" var
 sommergæsternes tjenestepige. Efter
 at have tømt pengekasen, smed hun
 den i ajlebeholderen.

Men det var ikke kun en, sikkert
 fattig tjenestepige, som kunne være
 en lusket person: Anna kender til en
 historie fra dengang, som lyder lige
 så klassisk som den med jagthunden
 og som man videregav med *lav*

stemmeføring og betydelig moralsk gysen. Den er om gårdejer Mauritzen, som ejede "Christiansminde" - en gård på vandsiden af Strandvejen. Han var meget fortrukket og af og til kørte han til Helsingør i lukket karet med kusk, for at gå på bordel. Og han havde smittet sin kone med syfilis.

Villa Godhavn

Lidt længere oppe nordpå langs stranden lå villa "Godhavn", som kaptajn Eduard Hansen havde bygget og hvor han boede med hustruen Eline og to børn. Sønnen Knud og datteren Inger. Familien var meget gode bekendte af Annas forældre, så gode at de to forældrepar engang, for sjov, blev enige om, at Hansens søn måtte være et passende parti for Anna - engang.

Eduard Hansen døde imidlertid allerede i 1910 medens børnene var små. Efter sigende fordi der skete en sprængningsulykke på det skib, som han førte.

Sikkert er det dog, at fru Hansens tilværelse dermed forandrede sig endegyldigt fra den ene time til den anden. Nu sad hun alene tilbage i Villa Godhavn, sandsynligvis med to børn. Og nu koncentrerede hun alle sine kræfter om at sønnen Knud kunne færdiggøre sin uddannelse til skibingeniør. Det lykkedes og Knud E. Hansens firma blev verdensberømt. Mange af Helsingør Værfts smukkeste skibe blev designet i samarbejde med hans virksomhed. Inger har måske ikke haft ambition om uddannelse;

hun gik først i frk. Svedstrups berømte skole og ellers ved vi kun, at hun i mange år ernærede sig som spillelærerinde. Ja, og så at hun i 23 år boede i familien Jensens gamle hjem på Møllegaarden. Hun blev aldrig gift. Men familien på Bybjerggaard glemte aldrig fru Hansen efter ulykken, derfra kunne hun altid forvente opmærksomhed og omsorg.

Annas barndom

Anna Christines egne børn syntes derimod ikke altid at de blev tilgodeset efter samme norm. Ove blev for eksempel sendt i skole allerede da han var 5 år: "Så blev hun af med os" skal han have sagt, så det gjaldt nok også Richardt, som jo kun var ét år yngre. Foruden Annas følelse af at være blevet forstødt, siger hun også, at hendes mor virkede fjern og meget mere optaget af sine talrige religiøse engagementer, end af sine børn. Desuden var kys, kram og anden kropslig kontakt med børnene, slet ikke noget man brugte. Og mens tilværelsen forløb sådan, for familien i Tibberup, voksede Anna op som enebarn på Bybjerggaard. Hun savnede aldrig sine forældre og brødre for: "Der var jo Bedstemor."

Anna taler med megen varme om Dorthea Marie, som til fulde levede op til sin status som Bedste-Mor. Men der var jo også Bedstefar, Lars Pedersen tog sig også gerne af sit barnebarn. Da hun blev stor nok, gik de ture (side 17), somme tider lange ture og besøgte folk, som for eksempel

pottemageren i Skotterup. Han var kendt for at lave en særlig krukke, af form som en ugle, hvor hovedet udgjorde det aftagelige låg. Den var en yndet souvenir for de landliggende københavnere, at tage med hjem. Nu er Skotterupuglen blevet en sjælden kunstgenstand, som går for 3-4.000 kr., hvis den dukker op på Bruun-Rasmussens auktion.

Anna havde også en jævnaldrende legekammerat; det var naboens søn Alfred Børgesen. Desuden færdedes der en masse mennesker på gården; karle og piger, husmænd og koner og i sæsonen var der sommergæster, for også Bybjerggaard lejede ud til landliggere. Der var altså slet ikke mulighed for at føle sig alene.

Anna fotograferet på Bybjerggaard.

Det første billede vi har af Anna er nok taget kort efter "udleveringen" til Dorthea Marie. Vi ved at Annas koppeattest er udstedt på Tibberup Mølle da hun var 1 år og mon ikke hun er mellem 1½ og 2 år på billedet? Hun står på en spisestuestol i verandaen på Bybjerggaard og hun er i fin, hvid, broderie anglaise kjole med tunger forneden. Om halsen har hun en tredradet, hvid perlekæde, hvis gyldne lås kan skimtes, når man ved den er der.

Tante Karen i Tibberup

Begge dele er gaver. Kjolen er fra Agnes i Amerika, perlekransen en dåbsgave fra enten tante Karen eller fra den dame hun var husbestyrerinde for. Den anden gav et sølvbæger, som Anna gav videre til sin guddatter Vivian i 1945. Halskæden bruger Anna stadig af og til her i sit 85. år. Tante Karen var Anna Christines veninde og hed i virkeligheden Karin Poulsen. Ligesom sin arbejdsgiver Rasmine Hansen, var og forblev hun frøken. Damerne boede på Rasmine Hansens ejendom "Enrum" i Tibberup. Den bestod af en villa med tilhørende anneks, som godt kunne bruges som helårsbeboelse og der flyttede de ud om sommeren, når hovedhuset – naturligvis – var udlejet til landliggere.

Hvad der ellers fyldte tante Karens liv, ved vi kun én ting om: gravhunden! Tante Karen havde altid en gravhund og hun var altid sammen med den. Anna har masser af billeder af hende,

Tante Karen - selvfølgelig med sin hund.

men ikke ét eneste uden gravhund og skønt hun utvivlsomt var religiøs, gik hun aldrig i kirke for: "Der må man jo ikke have hunden med." Anna kan huske navnet på to af hundene; den første hed Brass (engelsk for messing?) – den anden Mädel (tysk for pige).

I et af besættelsestidens første år, sendte Anna én af sine små piger, på bare 5-6 år, af sted for at gå helt alene ad Hovvejen fra Mørdrup til "Enrum" i Tibberup, med en julekurv til tante Karen. Øverst i kurven lå en oval træeske med dadler – og julegrisens hale. Den var til Mädel.

Anna mener i øvrigt at Rasmine

Hansen var svensker. Det er er bemærkelsesværdigt hvor ofte hun har sagt det om mennesker med ganske almindelige danske sen-navne. Tager hun fejl eller var det sådan at en hel del skåninger dengang, omkring 250 år efter Roskildefreden stadig reelt var danskere? Det er i hvert tilfælde sådan at i det nordøstlige Sjælland, hvor Anna voksede op, var relationerne til Skåne meget tætte, det virker som om grænse og nationalitet ingen betydning havde.

Moral og overtro

Med til barndommens tryghed hørte, at hun sov i Bedstemors og Bedstefars soveværelse; i en jernseng med lave tremmesider. På væggen over sengen hang et billede af den lille dreng, som trøster en lille pige, der græder. Soveværelset lå i det nye stuehus, i det nordligste rum, som stødte lige op til den mellemgang, som forbandt det nye hus med det gamle. Resten af huset stod ubenyttet hen, hvis der ikke var sommergæster. Og nu vi taler om soveværelset, kommer Anna i tanke om, at hun havde svært ved at holde sig tør om natten; et handicap som forfulgte hende langt op i ungdomsårene. Hun mindes derimod ingen speciel reaktion på problemet fra Bedstemors side; skældud og bebrejdelser hørte ikke til Dorthea Maries opdragelsesmetode. Det gjorde derimod kristen moral og leveregler; kryddret med en god portion overtro. Aftenbøn var en selvfølge, når man var kommet i seng og når

Dorthea Marie satte et brød eller en kage i ovnen sagde hun altid: "I Jesu navn."

De mere okkulte regler kunne være ret komplicerede. For eksempel måtte ingen ting ligge overkors; det gjaldt knive, pinde eller halmstrå, dog ikke dem i laden, men selv om det kun var dem, man mødte på sin vej, virker det dog ret uoverskueligt. Man måtte heller ikke hænge tøj ud mellem jul og nytår, for så skulle man klæde lig næste år.

Af moralske sentenser husker Anna blandt andre denne: "Hvis du vil have alt, hvad du ser, så må du græde medens andre ler." Og hvis nogen kom til at bruge ordet "lort", sagde Dorthea Marie: "Tænk at nogen vil tage noget i deres mund, som de ikke vil have i deres hånd." Men nogen dødbider var hun ikke (se side 12) – hun kunne stadig lide at sige sjove ting og at grine ad dem. Og Lars blev stadig overrasket over det. Eller var det beundring, der fik ham til at sige: "men Marie dog." Bebrejdelse var det ikke.

Legetøj

Den lille Anna overtog sin mors dukke, med vaskeskindskroppen, men ellers var købt legetøj nærmest en ukendt ting; man fandt eller fremstillede selv noget at lege med. Man kunne også lege med Bedstemor. For eksempel ved at spille rollen som den-svenske-kvinde, som af og til gik fra hus til hus i landsbyen og forsøgte at sælge børster. Så fik Anna en kurv

på armen, bankede på hos Bedstemor og spurgte, med svensk accent: "Vil fruén købe karskrubbere?" Og man kunne spille musik, på redekam, ved at lægge et stykke pergamentpapir stramt om tænderne på den og blæse melodien ind mellem dem, som på en mundharpe.

En ganske særlig form for underholdning kom til Anna helt af sig selv; hun så syner. Når hun fortalte det til Bedstemor, sagde Dorthea Marie: "Så nu fantaserer hun." Det var ikke fordi hun drømte, hun var vågen og oplevede en behagelig, fredfyldt tilstand. Som eksempel fortæller hun, at hun så et hus på tre-fire etager, som lå på en skråning, med skov eller klippe i baggrunden. Sådan et hus havde hun aldrig nogensinde set, men hun mener, at det var det hun stod overfor ca. 15 år senere – i London. Anna har hele livet haft det med at se og høre ting, som ikke kan have fundet sted. Dorthea Maries bemærkning viser, at hun var klar over at Anna ikke løj. Med den slags udtalelser viste hun, når barnebarnet var gået for vidt: hvis Anna råbte for højt, blev hun kaldt en skajerkesten (Kirsten) og hvis hun var stædig, sagde Bedstemor at hun var stærs (udtales som tværs).

Mørdrup Motormølle

Normalt har man vidst, som voksen, ingen erindringer fra sit 3. barndomsår, men bliver man udsat for forfærdelige eller chokerende oplevelser, så husker man, og det var

netop hvad der skete for Anna. Da hun var 3 år brændte en firlænget gård, som lå lige overfor Bybjerggaard, på den anden side af Hovvejen. Hun husker ingen detaljer, kun flammerne. Det var meget skræmmende og gjorde, at hun hele sin barndom var meget bange for ildebrand. Da hun var 5 år brændte Busserupgaard og på et andet tidspunkt, har man, over markerne bag Bybjerggaard, kunnet se at proprietærgården Sindshvile i Kvistgård brændte. Allerede i 1910 var Højagergaard også brændt - den lå omtrent hvor Mørdrup Købmandshandel ligger i dag. Højagergaard blev genopbygget ved Fredensvej - og blev senere navngivet Søbækgaard af den senere ejer G.A. Hagemann. Gården på den anden side af Hovvejen blev aldrig bygget op igen. I et par år lå begge tomter øde hen. Men så skete der noget; der blev bygget på den grund, som lå nærmest Bybjerggaard. Og bygherren var ingen anden end Annas foretagsomme far, Henning Jensen.

Det viste sig at blive et meget stort hus; ordentligt og regelmæssigt i det ydre - og et totalt misfoster indvendigt. Det skyldtes Henning Jensens plan om, at det skulle anvendes til tre vidt forskellige formål. Mod vest, over imod Bybjerggaard, skulle der være motormølle. I den modsatte ende blev der indrettet en stor mødesal, med dobbelte bænkerader, talerstol og Dannebrog på væggen, til brug for Indre Mission. Vinduet mellem de to døre, ud mod vejen, må have været

til kontoret og så skulle der også være almindelig bolig for familien Jensen.

Anna mener, at der var soveværelser på loftet over møllen, men der må hun vist huske forkert, for med de store vinduer i gavlkvisten til både nord og syd er det rimeligt at soveværelserne lå der; mod syd var der oven i købet en ret stor altan. Men når hun holder på, at der lå korn på loftet over mødesalen, har hun utvivlsomt ret, for i "Mosebyen" står der, at under 1. Verdenskrig var der statsligt kornlager i bygningen.

En dagligstue kan vi vel finde plads til bag det store vindue, med det fine, tungede gardin, lige under altanen. Og hvad med køkkenet bag det tilsvarende vindue ved siden af? Anna kan ganske vist slet ikke huske at der var et køkken, men det ville da være helt absurd. Til gengæld kan man godt blive betænkelig ved at se vandpumpen ude til højre. Er det mon alt for tidligt at forvente, at der var indlagt vand? W.C. var der helt sikkert ikke og en stinkende lokumsspand har man ikke ønsket i eller ved det fine, nye hus, så til dette formål blev der bygget et skur, et godt stykke nede på engen bag huset. Der måtte også tilhængere af Indre Mission begive sig hen, om nødvendigt. Hvis der da overhovedet nogensinde blev holdt et møde i den sal; det er der ingen som har kunnet bekræfte.

Og når Anna har ret svært ved at gøre rede for mange ting angående Mørdrup Mølle, som der stod på husets facade, så er det dels fordi

Henning Jensens store projekt, Mørdrup Mølle. Foto ca 1920

hun kun var 6 år, da den stod færdig i 1916 og mest fordi hun aldrig kom til at bo der; hun blev på Bybjerggaard, hos Bedstefar og Bedstemor og sov stadig i deres soveværelse.

Men en lille udflugt har hun da foretaget med sine forældre og brødre, til Hillerød, hvor den næsten genforenede familie blev fotograferet. Da vi gennemgik Annas arvesmykker, til brug for denne beretning, fremhævede hun, at de måtte have tilhørt Bedstemor eller måske en af hendes oldemødre, for hendes mor pyntede sig aldrig. Anna Christine gjorde dog en undtagelse,

med hensyn til en sølvbroche. Den symboliserede tro, håb og kærlighed, med et kors, et anker og et hjerte. Hun havde fået den af sin mand, den holdt hun meget af.

Det store projekt med opførelsen af Mørdrup Mølle var ikke det eneste Henning Jensen satte penge i det år; til Annas store forbløffelse ses det i "Mosebyen", at han også købte en almindelig villa, et andet sted i landsbyen. Den hed "Thea" og Anna kendte den udmærket, for hun kom der til børnefødselsdag hos sin skolekammerat Olga Jørgensen. Men hvor havde Henning Jensen dog

alle de penge fra? Han havde været kusk, bondekarl og forpagter i 5-6 år. Det kan vel ikke have indbragt ham så store summer. Og det er sikkert, at det heller ikke var Anna Christines penge, for de to havde ganske vist fælleseje de første 9 år af deres ægteskab, men i 1915 blev der, ude på Tibberup Møllegaard indgået ægtepagt mellem dem, ifølge hvilken Anna Christine skulle have Bybjerggaard og alt, hvad dertil hørte, som sit særeje. Mon der kan være tvivl om, at Henning Jensens storstiledede byggeplaner har gjort Lars Pedersen og Dorte Marie grundigt forskrækkede, så de har villet sikre deres ejendom for deres datter og børnebørn.

De har måske også set med nogen skepsis på svigersønnens "handelstalent", som måske ikke helt var et talent, men mere en ubændig virkelyst og glæde ved at handle. Af og til kan man godt få indtryk af at nogle af hans handler betænkeligt lignede historien "Hvad Fatter gør er altid det rigtige." Det resulterede for eksempel i at Anna engang fik en lille, musegrå, Nordbaggeragtig hest, fordi en mand ikke kunne betale for hvad der var blevet handlet om og Henning Jensen gik ind på at modtage det, for ham, værdiløse dyr i stedet. Men i 1916 havde han altså en masse penge og det eneste vi kan forestille os er, at han har fået sin andel ved salget af gården i Ørum, før resten af familien rejste til Amerika.

Skolegang

Det var også i løbet af disse år, at Anna begyndte at gå i skole; hos frøken Svedstrup, naturligvis. Skolevejen var ikke lang; det var bare op på åsen, bag ved gården og ad en trampet sti, langs hønsegården, så var hun der næsten. Hun er i tvivl om hvorvidt hendes to ældste brødre allerede havde gået der.

Da Ove blev sendt i skole som 5-årig, udefra Tibberup, var det til frk. Knudsens skole på Mellemvangsgaarden, på Stokholmsvej i Espergærde og det kostede hans mor 5 kroner om måneden. Men skulle man på en anden skole for at få en højere eksamen, var det jo en fin anbefaling at have gået på Betzy Svedstrups skole.

Og Ove og Richardt skulle gerne på Rungsted Statsskole, hvor også gode forbindelser og/eller penge var en farbar vej. Så det var måske derfor, man blandt Anna Christines efterladte papirer, fandt aktier i Rungsted Statsskole. Richardt tog mellemskoleeksamen derfra og Ove realeksamen, inden han fortsatte på Handelsskolen i København. Richardts datter mener dog, at de to drenge gik på Espergærde Skole.

Da Anna gik i frk. Svedstrups skole, var der fire lærerinder. Først og fremmest naturligvis frk. Svedstrup selv, dernæst én af hendes niecer, som må have været ret ung, for hun blev kun kaldt ved sit fornavn, frk. Gudrun. Så var der frk. Knudsen, som vel dermed må have opgivet sin småbørnsskole på Mellemvangsgaarden. Hun fik senere en lejlighed i Forsamlingshuset lige

i nærheden og var desuden organist ved Gurre Kirke. Og endelig var der Martha Wilhelmsen, som kom fra en stilling ved frk. Mørks Pigeskole i Hillerød. Hun var én af Anna Christines religiøse veninder; de arbejdede sammen i K.F.U.K. Hun blev gift med en fisker, som hed Johannesen og af uransagelige grunde skiftede hun ikke bare efternavn, hun kom også til at hedde Lis og blev desuden en af familien Jensens utallige "tanter", som man overhovedet ikke var i familie med.

Hendes mand nød samme privilegium og blev kaldt onkel Basse. Ægteparret boede i Skotterup, i en villa, som delte indkørsel med den lige omtalte pottemager. De fik ingen børn, så det er forståeligt at de holdt meget til på Bybjerggaard, hvor der var en masse. Med Anna fik tante Lis et livslangt venskab – og hun blev gammel – over 90.

At hun, ligesom Anna Christine, tog sin tro meget alvorlig, oplevede Anna flere gange. For eksempel sendte hun 90 kroner til 90 års fødselsdagen, for at tante Lis kunne købe noget hun ønskede sig. Og det gjorde hun; hun købte strikkegarn, for nogle af pengene, så hun kunne strikke noget til en velgørenhedsbasar – resten gav hun direkte til samme formål. Eller da tante Lis deltog i Annas 70 års fødselsdag, da lagde Anna mærke til, at hun, meget diskret bad en lydløs bordbøn, inden hun begyndte at spise.

Sikkert er det, at Svend og Anna gik samtidig i frk. Svedstrups skole. Det

kan dog godt være at det ikke var ret længe, for dels var Svend jo to år yngre og dels afstedkom han en skrækkelig skandale. En dag, da han var oppe ved tavlen, irettesatte frk. Knudsen ham, muligvis også korporligt og for den røffel kvitterede han med at slå hende over fingrene. Det var naturligvis en helt uønsket opførelse og det er ikke helt usandsynligt, at der har været andre og mindre episoder før denne, for Anna Christine havde allerede med bekymring konstateret at: "Svend kan lyve, medens han ser én i øjnene." Så frk. Knudsen var ikke i tvivl; efter dette kunne Svend ikke mere være elev i Mørdrup Skole og Anna Christine måtte sende sin yngste søn i skole i Helsingør.

I 1921 gik frk. Svedstrup på pension og frk. Knudsen overtog skolens ledelse. Anna mener ikke, at frk. Svedstrup ville have reageret så kraftigt, så episoden har nok fundet sted i frk. Knudsens "regeringstid." Skoleåret begyndte i marts og lige før var der eksamen. Hvad den gik ud på kan Anna ikke gøre rede for i dag, for der blev ikke givet karakterer og hun har aldrig hørt om nogen som dumpede. Men skolekommissionen kom og overværede undervisningen og det gjorde præsten også.

I 1923 var det den nye residerende kapellan ved Egebækvang Kirke dr. theol. Michael Neiiendam. Som medlem af menighedsrådet, havde Anna Christine selv været med til at udpege ham og de må have set rigtigt, for han blev senere kongelig

konfessionarius for Christian X. Trods sine kun 28 år var han allerede en meget lærd herre, der foruden doktorgraden, havde adskillige skriftlige arbejder, og studier i både Berlin, Göttingen og Paris bag sig. Det fik de arme skolebørn at føle; for han havde udtænkt en virkelig halsbrækkende diktat til dem. Det er 72 år siden, men Anna husker stadig hvert ord, som var disse:

"En viis mand, sagde til en vis mand, hvis svigermor vidste, at rygten gik, at røgteren røgtede kørne dårligt." Noget værre vrøvl ganske vist, men hensigten var ikke til at tage fejl af. Nogle af børnenes stilehæfter fra Bybjerggaard, skal være endt på museet på Flynderupgaard Museet, så med en del held, kunne man måske finde denne bemærkelsesværdige opgave.

Gymnastik var ikke et fag på skoleskemaet, men blev brugt af og til, som et pusterum i undervisningen. Så vandrede børnene de få meter hen til forsamlingshuset og ifølge Annas beskrivelse af march, bøj og stræk, samt benyttelse af ribber, tove etc., så var det virkelig gymnastik de gjorde. Men hvordan har det været, når det foregik i deres almindelige skoletøj, som for pigernes vedkommende ofte bestod af fint, hvidt forklæde og for alles i strømpesokker eller sutsko, eftersom man havde træsko på, på vej til skole.

Håndarbejde var derimod et fag, men naturligvis kun for pigerne. Annas syskrin findes stadig i familien.

Det er en lys træ-æske med et lille cirkelrundt billede på låget, næsten udvisket nu, men man kan stadig skimte, at det forestiller en mor, som mader sit barn. Indvendig i låget har Anna ridset navne på sine veninder. "Vera" kan man endnu se, men ikke det drengenavn, som også skulle være der. Det har nok været ridset med stor diskretion; det har ikke været ønskværdigt at nogen så det.

Og indtil videre var det da også Bedstefar hun havde gået tur med og som havde fremført digte for hende, hvis indhold, dog uden at være pædagogisk, fint kunne måle sig med provst Neiiendams "En bonde på landet, han solgte sin ko, havde ej penge, han tog den med ro." De to var også i teateret sammen, i København, inviteret af plantageejer Næsted. Han og hans hustru hørte til Bybjerggaards landliggere. Hver sommer rykkede de ind i halvdelen af det nye stuehus, medbringende kokke- og stuepige og et sort panterkind, som vel antydede, at deres levebrød var noget mere eksotisk end en æbleplantage. Og fordi Anna var så flink til at hente smør til dem på mejeriet, blev hun og Lars Pedersen inviteret til middag i Næsteds københavnske lejlighed, med udsigt over Grønttorvet (nu Israels Plads). Og bagefter var der altså billetter til børneforestillingen "Askepot", på Casino Teatret.

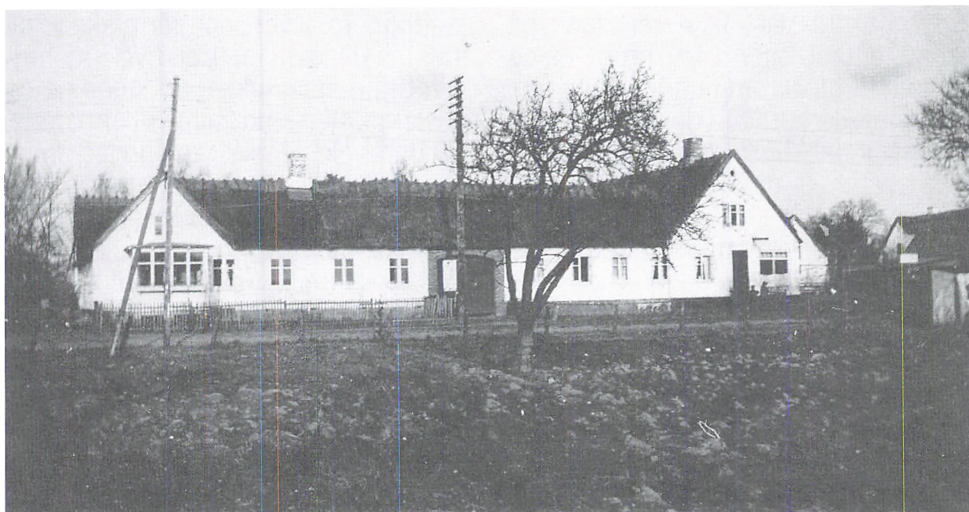
Toftegaard

Plantageejer Næsted døde af en blodprop, "fordi han blev så ophidset

af at skælde nogle håndværkere ud." Det sagde tante Jenner, som hermed bringer os naturligt videre i beretningen. Hun var en festlig, gæv og meget værdsat "udenomstante", hvilket hun var blevet på følgende måde: I 1916, samme år som Henning Jensen byggede Mørdrup Mølle, købte Charles Jensen den gamle firlængede Toftegaard, som lå lige overfor møllen. Han var gift med Helene, som var tante Jenners rigtige navn, og senere købte Charles også et finere efternavn, så de kom til at hedde Rossing Jensen. Ægteparret var vendt tilbage til Danmark efter ti år i Amerika og med sig havde de deres 10-årige søn Carl. Charles Jensen var bager og de havde haft deres eget bageri- og forretning i Chicago, men Helene kunne ikke tåle klimaet – sagde hun – somme

tider var det så varmt, at damernes make-up smeltede og løb ned over deres ansigter. Men efterhånden som Charles Jensens karakter og handlemåder afdækkes, får man let den tanke, at der kan have ligget andet og mere, end den smeltede make-up, bag familiens opbrud fra Amerika.

Toftegaard var jordløs, men det passede Charles Jensen godt, for han ville etablere et rugeri. Det havde han ganske vist ikke forstand på og det gik da heller ikke; han installerede rugemaskiner og i løbet af to år, havde han formøblet hele familiens formue. Samtidig var Helene blevet gravid og fødte deres efternøler, en lille pige, i 1918. Og så stak Charles af. I første omgang kun til København og i begyndelsen kom han også hjem

Toftegaard, som lå lige overfor Henning Jensens "Mørdrup Mølle".

i weekenderne. Men han havde solgt Toftegaard og en dag opdagede Helene, at han også havde pantsat hendes smykker. Om han havde arbejde i København, kan ingen i dag fortælle. Men at han levede et herligt ungkarleliv, sammen med en bror, som han gik i byen med, det skulle være sandt nok. Også at han havde en elskerinde.

Tilbage på Toftegaard sad Helene, med de to børn, fuldstændig knust. Den ellers så muntre og udadvendte kvinde trak sig i den grad ind i sig selv, samtidig med, at hun havde et spædbarn at passe, så hendes store dreng en dag sømmede et fotografi af sig selv fast over hendes seng. Det kan næppe have chokeret hende, da hun en dag fik at vide, at Charles også var forsvundet fra København. Man mente, at han havde taget hyre, som bager, på en amerikabåd. Hvordan Helene derefter klarede sig økonomisk, ved vi ikke, men den nye ejer af Toftegaard, var meget venlig over for hende og tilbød at åbne et mejeriudsalg, i en af gårdens længer og lade hende bestyre det. Men Helene var storbyenneske så i 1922 besluttede hun at forsøge at skabe sig en tilværelse i København. Hun flyttede ind i lejligheden hos sin gamle, svagelige mor, som i forvejen blev passet af én af hendes ugifte søstre. Men da var hun allerede blevet "tante Jenner" (hendes egen forvanskning af efternavnet Jensen) og havde fået de stærke, varme relationer til familien på Bybjerggaard, som kom til at vare livet ud.

For den nye ejer af Toftegaard – ja, det var Henning Jensen. I 1918 solgte han villa Thea, måske for at få råd til Toftegaard. Men han solgte også Mørdrup Mølle og det kan godt have været fordi han fik et tilbud, han ikke kunne sige nej til. Møllen lå jo på den ene af to brandtomter og den anden ejede Mørdrups matador, godsejer Gunnar Aage Hagemann (en søn af industrimagnaten G. A. Hagemann), som opkøbte alt hvad man kunne komme til i landsbyen og altså også Mørdrup Mølle. Han satte et familiemedlem Langballe til at bestyre den. Og så flyttede familien Jensen igen – over på den anden side af gaden, til Toftegaard.

Lars Pedersen på Bybjerggaard

På Bybjerggaard gik det derimod på den anden vej; langsomt, men uafvendeligt ned ad bakke med Lars Pedersens helbred, både fysisk og psykisk. Det begyndte med, at hans tæer blev blå og en dag faldt én af dem simpelthen af. Hverken Dorthea Marie eller Lars Pedersen kom nogensinde til at stifte bekendtskab med et hospital. I stedet blev der nu sendt bud efter dr. Henrik Raaschou, som kom på cykel fra Humlebæk. Senere fik han da råd til en motorcykel. Han så sig nødsaget til at amputere endnu en tå, så efter den tid kunne Lars Pedersen ikke bruge almindeligt fodtøj, men gik i stedet i sivsko. Værre var det med de svigtende åndsevner, som jo ikke kunne afhjælpes. I begyndelsen var det ikke til at vide om hans opførelse

bare var et udslag af humoristisk sans. Som når han for eksempel gik rundt og fortalte folk, at han faktisk var "Fedtgreve af Kronborg." Lidt mere betænkeligt var det, at nu ville han ud at rejse og tog til København og fik lavet et pas, hvis billede han syntes så godt om, at han rundhåndet forærede det til damerne i landsbyen. Men så en dag kunne han fortælle en skrækindjagende historie om, hvordan hans svigersøn havde holdt ham ind under vandposten på gårdspladsen og pumpet vand ud over ham. Da blev man klar over, at noget var galt. For ganske vist var svigerforældrene noget betænkelige ved Henning Jensens handlen og foretagsomhed, men noget fjendskab var der ikke tale om mellem dem og Anna har aldrig hørt nogen af parterne tale dårligt om hinanden.

Demens var vist ikke en diagnose man kendte til, det hed at "gå i barndom." Og én af de forholdsregler man tog, for at imødegå Lars Pedersens sygdom var, at skubbe ægtesengen helt op mod en væg, så han skulle kravle over Dorthea Marie for at komme ud. Og ud ville han, ud at rejse, nu havde han jo lige fået lavet pas, så man blev nødt til at sige på stationen, at de ikke måtte sælge billet til ham. Men det rakte desværre ikke, for en dag opdagede Henning Jensen at "Parcelen", et stykke jord, som Bybjerggaard ejede over for Søbækgaard, var blevet solgt og ingen anede, hvor pengene var blevet af. Om det havde nogen sammenhæng

Lars Pedersens pasfoto, som han var så stolt af, at han delte ud af det.

med, eller betydning for, den svære og smertelige beslutning man traf, ved vi ikke, men til sidst så man sig nødsaget til at umyndiggøre Lars Pedersen. Som værge fik han Niels Jeppe Andersen fra Ærtebjerggaard og derforuden fandt en eller anden instans på, at han også skulle have en plejer. Meningen var vel at han skulle være sammen med Lars Pedersen, for at forhindre ham i at foretage sig noget uhensigtsmæssigt. Men det arrangement kom kun til at vare ganske kort og desuden blev

vedkommende ikke kaldt plejer, men "sekretær."

I de år havde Dorthea Marie en pige som hed Margrethe. På det store billede af hele husstanden, står hun længst til højre og ser meget from ud. Det var hun også; hun var så from, at hun helt egenrådigt, på eget initiativ, fjernede snapseflasken fra Lars Pedersens kuvert. Der havde den ellers altid stået, så han kunne tage sig en lille opstrammer, hvis han havde lyst eller trang. Misbrug eller afhængighed var der overhovedet ikke tale om. Snapsen blev nærmest betragtet som en slags medicin og i dag har man jo netop genopfundet den viden; at en snaps er god for ældre menneskers kredsløb. Det kan selvfølgelig også være, at Margrethe tillagde snapsen skyld for Lars Pedersens mærkelige opførsel. Ellers var der vist ikke noget at udsætte på Margrethe; Anna var i hvert tilfælde godt tilfreds med hende, for hun var flere gange årsag til, at Bedstemor gav lov til at Anna kunne tage med hende hjem på besøg hos forældrene i Præstø, og det var en stor oplevelse for den lille pige. Der findes et postkort fra Margrethe til Anna. Det har aldrig været sendt, men har ligget i en julegavepakke. Vi regner med, at det er fra 1916-17 for Margrethe spørger om Anna er glad for at gå i skole. Det må vel betyde, at hun er blevet gift og ikke mere er ansat på gården. Vi ved for øvrigt godt, hvad der var i den pakke, for Margrethe skriver det selv: "Sokerlade."

Med Lars Pedersens tiltagende sygdom og senilitet, synes Anna Christine ikke længere, at det vare god idé, at Anna sov i bedsteforældrenes soveværelse. Så i 1919 flyttede Anna over på Toftegaard, for at bo sammen med sine forældre og brødre for første gang i 7-8 år. Det gjorde nu ikke den store forskel, for i hendes erindring, både spiste og opholdt de sig mest på Bybjerggaard, som ligger skråt over for Toftegaard. Hun sov også stadig i de voksnes soveværelse, nu var det bare Fars og Mors. Men indeklimaet har nok været et andet, for hun fik en voldsom halsbetændelse, som man forsøgte at kurere ved hjælp af damp. Den blev fremstillet på en vandkedel i soveværelsets kakkellovn og derfra ført gennem en slange, ind under et lagen, spændt ud over Annas tremmeseng. Man mente vist, at det virkede slimløsende at indånde dampen.

Familieførøgelse

Den 6. marts det år, ventede der Anna en spændende nyhed, da hun kom hjem fra skole ved ettiden: hun havde fået en lillesøster. Hun skyndte sig ind i soveværelset for at se hende, men det indtryk, hun har bevaret til i dag, er ikke hvordan babyen så ud, men at den lå i benenden af moderens seng. Det virkede underligt og forkert, syntes hun, for hun havde naturligtvis ventet at den lå i moderens arme. Vi kan heller ikke i dag finde nogen forklaring på situationen. Anna var meget opsat på, at være den første,

som fortalte Svend om lillesøsteren, så hun skyndte sig at gå ham i møde, da han ved tre-tiden kom hjem med toget fra skolen i Helsingør. Hun har også en erindring om hvordan babyen blev puslet; hun lå på moderens skød og blev klatvasket, med vaskeklud fra et vandfad, som stod på en stol ved siden af. Om maven havde hun en "liste"; en lang, ca. 10 cm. bred strimmel, som vist må have været et navlebind. Anna mener, at andre brugte lister af flonel, men Anna Christines var strikket.

Lillesøsteren fik navnet Edith Rosa Bodil, så her var det oldemor fra Damgaarden, som blev husket. Dåben i Egebæksvang Kirke må have været en spændende oplevelse for Anna, for normalt plejede hun at komme sin slappe blære i forkøbet ved, diskret at liste ud, medens menigheden sang, men den dag nåede hun det ikke og kunne pludselig se en lang, våd stribe løbe hen ad kirkebænken.

Tante Margrethe var Ediths gudmor og her har vi endelig en ægte tante, for hun var Henning Jensens kusine. Hvordan det ellers hang sammen med slægtskabet, har vi ikke kendskab til, men hun var oprindelig fra Grenaa, så mon ikke Maren Strarup/Jensen har haft søskende, som har været leveringsdygtige i fætre og kusiner. Henning Jensen havde i hvert tilfælde jævnlig kontakt med sin familie i Jylland og han og Anna Christine tog også derover på besøg. Anna fortæller, at der i familien i Jylland var en evnesvag datter og at man

engang pressede på for at få Henning og Anna Christine til at tage hende med hjem til Bybjerggaard, for at give hende ophold der. Men det blev ikke til noget, for Anna Christine turde simpelthen ikke tage ansvaret for den unge pige, på grund af alle de ugifte, enlige mænd, der som følge af deres arbejde, altid boede på gården.

Det var hvad Anna vidste, men nu er der dukket et gammelt billede op, fra Bybjerggaards gemmer, som på mystisk vis forbinder Henning og Anna Christine med pigen. Det må være taget tidligt i deres ægteskab, for de ligner fuldkommen sig selv fra bryllupsbilledet. De er meget elegante; med hat og handsker og det gælder også pigen, som sidder foran dem. Hendes ansigtstræk fortæller, at de må være den evnesvage pige fra Jylland. Men hvilken skelsættende begivenhed har dog nødvendiggjort, at dette højtidelige, opstyltede billede blev taget – i Helsingør. Har de måske forpligtet sig som værger, i tilfælde af forældrenes død? I så fald må pigen være død før forældrene, for hun bliver aldrig omtalt, hverken i breve, testamente eller lignende steder.

Overbefolkning på Toftegaard

På Toftegaard var der nærmest overbefolket i de år: tante Jenner boede der stadig; i en del af den østlige længe, med sin lille pige Hellen og måske også med sin søn Carl. Men det kan også være at han var flyttet hjemmefra, for han fik allerede som 14-årig job på Helsingør

Billedet er antagelig fra 1917-18, for det ser ud til, at Annas lillesøster er født og så må det være et vinterbillede, for Anna har lange strømper på. Det er taget i havestuen på Bybjerggaard og lyset, som kommer ind fra højre, er fra verandaen.

Fra venstre sidder først en af gårdens piger, så er det Lars Pedersen og på gulvet foran ham Ove. Derefter kommer Dorte Marie med Richardt foran, I midten har vi vores hovedperson Anna, derefter Anna Christine med Svend og endnu en af gårdens piger og yderst til højre har vi så Margrethe. Hvorfor hun er med på dette billede, kan vi ikke rigtig gøre rede for, for manden med det flotte overskæg, som står bag hende, er Børgesen, hendes kæreste/mænd og Anna mener, at han var håndværker og aldrig havde været ansat på Bybjerggaard. Ved siden af ham står Henning Jensen. De fire andre mænd er ansatte på gården med forskellige funktioner.

Skibsværft. Resten af længen lagde en slagtermester beslag på. Han udøvede sit erhverv på stedet og

havde også halvdelen af længen ud mod Mørdrupvej. På den anden side af porten boede familien Kjærulf.

Den vestlige længe stod tom, for der havde været kostald. Sådant husker Anna det, men mon ikke det har været der Charles Rossing Jensen havde sit rugeri. Og endelig var der den nordlige længe, hvor familien Jensens otte medlemmer var stuvet sammen. De to piger sov i forældrenes soveværelse, de tre drenge sammen i ét værelse og til farfar Ole Jensen (side 39), som vist var hentet til Toftegaard for at blive passet, var der blevet indrettet en to-værelses lejlighed med tekøkken og glasdør ud til det fri.

Men denne overbefolkning til trods, besluttede man sig til, om end midlertidigt, at indlemme endnu en pige i familien. Hun hed Karoline Seher, blev kaldt Lina og var et såkaldt wienerbarn. Hun var kommet hertil fordi en dansk overretssagfører, Sigurd Jacobsen, efter afslutningen af 1. Verdenskrig, hørte om sultne og medtagne børn i Wien og dannede en organisation, som på helt privat basis, arrangerede, at sådanne børn kunne komme på et 3-5 måneders rekreative ophold i Danmark. Det første hold ankom i september 1919 og Lina må have været blandt de første, det viser det billede vi har af hende, sammen med sine plejeforældre og to søstre. Edith var jo født i marts 1919, så billedet må være taget i sommeren 1920 – se bare på Annas strømper. Men hendes indkvartering på Toftegaard følte Anna sig beskæmmet over, for der var jo ikke plads andre steder end i et kammer på loftet og Anna mener, at der var rotter. Lina ser

ikke spor medtaget ud på det billede, men derfor kan hun godt have været det, da hun kom, for vi ved, af senere erfaring, at bare tre måneders ophold i Danmark kan gøre underværker. Ove var nok den eneste, som kunne tale med hende og det blev da også ham, som holdt forbindelsen ved lige med hende pr. korrespondance.

I maj 1927 blev der arrangeret en

Wienerbarnet Lina ses her til venstre for Henning Jensen. Forrest Anna og Edith i skødet på Anna Christine.

fælles plejeforældrerese til Wien og da Ove lige havde fået ferie fra handelsskolen, forærede bedstemor Dorthea Marie ham turen derned, så han kunne besøge Lina og hendes familie. Alligevel ophørte kontakten senere. Det var da Ove mødte Laura, for hun var jaloux og forlangte simpelthen, at han ikke mere korresponderede med Lina. Efter 2. verdenskrig, da det igen blev aktuelt at hente wienerbørn til Danmark, forsøgte Anna og hendes mand, via de genopståede organisationer, at få oplysninger om Karoline Seher. De mødte megen velvilje, men fik ikke noget resultat. Heller ikke da de selv var på besøg i Wien og ledte efter Gösselgasse (Gæslingestræde) 10, Linas adresse. Mærkeligt. Kan det tænkes at der er stavfejl i navn og adresse? Secher, er en mere almindelig stavemåde.

Sit livs største fejltagelse

Den jordløse Toftegaard kunne naturligvis slet ikke tilfredsstillende Henning Jensens virketrang og vi ved ikke om han faktisk bestyrede Bybjerggaard på dette tidspunkt, hvor Lars Pedersen jo må have været ude af stand til det. Men vi ved at han morgen efter morgen kunne stå på Toftegaard og se bønderne køre ind til Mørdrup Mølle overfor, for at aflevere deres korn til behandling, inden de fortsatte til mejeriet med mælken. Også opleve, at de måtte køre igen, med uforrettet sag, fordi hr. Langballe slet ikke stod så tidligt

op. Så megen god forretning, der bare løb ud i sandet – det var ikke til at bære. Og hvor kunne bønderne så få malet deres korn? Tibberup Mølle kom aldrig mere til at fungere efter at Henning Jensen forlod den. Så nu tog han fat på at begå sit livs største fejltagelse.

Det begyndte med, at han fik flyttet en lille, hollandsk vindmølle fra onkel Jørgens Hovgaard til åsen på Bybjerggaards sydside. En foranstaltning som vel godt kunne se ud til at skulle dække gårdens eget behov. Men snart voksede en lang, to-etagers magasinagtig bygning op, i tilslutning til møllen og det var ikke noget magasin; det var en ny motormølle, alt for stor til at være til privat brug. Vi har ingen viden om protester fra Hagemanns side. Sandsynligvis var han kun interesseret i at erhverve ejendomme og jord og har vel også indset at svogeren ikke egnede sig til at være møller. Men initiativet blev en varig plet på Henning Jensens gode navn og rygte. "Man" talte om det i landsbyen. Og Anna Christine har nok været den, som affæren tog mest på. I forvejen var hun dybt ulykkelig over at opleve sin fars fysiske og psykiske forfald og så kom dette angreb på hendes moralbegreber og loyalitet over for hendes mand. Men hun bestod vist prøven for vi har ingen viden om, at hun nogensinde undsagde ham. Derimod har vi et brev, skrevet til Anna mange år senere, som viser at hun bar på en smertelig erfaring. Hun

Dorthea Marie og Jørgen Pedersen fra Hovgaarden i Tibberup.

råder Anna til, den dag hun finder en mand at dele livet med, at lægge mærke til om han er ærlig og reel "for ellers slider det på kærligheden."

Om mølleriet blev en økonomisk god forretning har vi ingen viden om, men der var masser af aktivitet og nye initiativer omkring det, så Henning Jensen har været i sit es. Der blev sat en flot reklame på østmuren, med billede af en ko og teksten "Statskontrollerede Foderblandinger." Vognmændene, som kørte med heste, havde brug for andre blandinger til

muleposerne; de skulle have valset havre og hakkelse. Det sidste kunne Bybjerg Mølle, som den kom til at hedde, også levere.

Og sandelig om Henning Jensen ikke også begyndte at gå vognmændene i bedene. Han anskaffede sig nemlig en automobil; en Ford, som var en krydsning mellem en lastbil og en personbil. Det skal forstås sådan, at karosseriet, med plyssæder, gardiner og det hele, kunne fastgøres på lastbilens lad, når man skulle ud at køre med familien. Hjulene havde eger, ligesom dem på hestevognene og på siden af bilen var der et hvidt

Bybjerg Mølle med Annas kommende mand siddende på toppen af hatten.

skilt som oplyste, at denne bil højst måtte køre 30 km. i timen og højst fragte en last på 2.000 kg. Hvilken årgang bilen var ved vi ikke, men den havde i hvert tilfælde holdt sit indtog i 1922.

Det var det år, hvor Anna Christine vandt 600 kr. i Klasselotteriet og var meget glad for det, for så var der lige til konfirmationen. Det var de to ældste drenge, det drejede sig om. Ove havde ventet på Richardt, for at de kunne blive konfirmeret samtidig og de blev kørt til kirken i bil.

Lastbilen blev også brugt når Henning Jensen skulle til Hillerød for at sælge grise. I 1927 skrev Anna Christine "Fader har været i Hillerød

i Gaar, med 7 ret store Grise og fik 80 Kroner for dem alle." Det var på én af disse ture, at han blev impliceret i et færdselsuheld, som opstod på grund af ren og skær høflighed. Det skete ved Fredensborg, i et kryds, hvor han mødte en anden bilist. De holdt tilbage, vinkede samtidigt hinanden frem og besluttede også samtidigt at køre frem. Det gentog sig 2-3 gange, indtil sammenstødet var en kendsgerning og den anden bil, med Henning Jensens ord "væltede som en tepotte." Det skete der dog ikke noget ved, ingen kom til skade og politiet blev ikke involveret. Så de må vel i fællesskab have fået "tepotten" på højkant igen.

Henning Jensens lastbil. Skiltet angiver at højeste hastighed var 30km/t!

At dette nymodens køretøj aldrig blev en passion for Anna Christine, fremgår af et brev hun skrev til Anna den 18. marts 1928: "Fader vil gerne sælge Bilen og købe en Hest, da her ikke er ret meget for Bilen at gøre og alene Skat og Assurance er over 300 Kroner om Aaret, saa kommer der Slid og andre Omkostninger til." Dette brev er nok mere udtryk for Anna Christines ønsketænkning, end for Henning Jensens reelle hensigter, for et år efter, kan Anna Christine stadig skrive om bilen, denne gang med slet skjult ærgrelse. 1. februar 1929: "Du kan ikke blive hentet den 1ste Marts. Det er ogsaa saa kedeligt koldt at køre ind i den aabne Bil og de sætter saa nødtigt Karosseriet paa." Det kan man egentlig godt forstå, for det har været rigtig besværligt; når det ikke var i brug, hang det nemlig oppe under vognportens loft.

Anna Christine foretrak tilsyneladende hestetrukken transport. Skulle hun alene af sted, kørte hun i jumbe. Alligevel var hun også ved at komme ud for et færdselsuheld. Hun var på vej i jumbe da hesten pludselig blev bange for et eller andet og begyndte at rykke baglæns. Jumben var allerede ude over grøftkanten da den blev standset, ved at trinnet udfør lågen bagi, hang fast i bardunen til en telefonpæl. Mindre dramatisk var turen, som hendes ældste barnebarn, ganske svagt kan erindre. Den foregik i landaueren, forspændt de to røde frederiksborg-hopper Rosa og Herta og med en karl på bukken. Turen

gik op til Tikøb Kirke, hvor karlen holdt ind på kroen overfor, medens "damerne" var til gudstjeneste. Det må have været omkring 1940. Da holdt der stadig en lastbil hjemme i vognporten, men nu var det en nyere model, med rigtigt lad og førerhus. Det besværlige karosseri var endt som en slags legehús for børnebørnene i urtehaven bag ved møllen. Og landaueren endte sit glørværdige liv, som kapervogn i Dyrehaven, nord for København.

Toftegaard nyindrettes

Men vi må tilbage til Toftegaard – dog kun for at forlade den igen. For uvist af hvilken grund, så flyttede familien Jensen først i 1920'erne, over i det gamle stuehus på Bybjerggaard. Man tager dog næppe meget fejl, hvis man gætter på, at det var for at give plads til endnu et af Henning Jensens projekter. Med familiens udflytning blev hele den nordlige længe på Toftegaard nemlig ledig. Den 19. oktober 1921 døde Ole Jensen. Henning og Anna Christine sad hos ham, da der pludselig blev helt stille. Først opdagede de, at uret var gået i stå og så, at Farfar var død. Som den første i familien blev han begravet på Egebæksvang kirkegård, hvor man købte et gravsted til 4.

Måske blev Henning Jensens projekt på Toftegaard sat i værk før møllebyggeriet, for i "Mosebyen" står der, at nedrivningsmaterialer fra Toftegaard blev brugt til møllen. Det var i hvert tilfælde en

købmandsforretning, der nu skulle etableres og der skulle også være bolig for købmand Nielsen, som skulle bestyre butikken. Den blev vist ikke nogen særlig succes og i 1924 lukkede den igen, for da fik den virkelig konkurrence. Det år kom nemlig en vis hr. Svend Ejnar Johansen hjem fra Østen, med friske idéer og viden om godt købmandskab og han overtog naboejendommen Kærsgaard, byggede et lille anneks til vestlængens gavl og startede en købmandsforretning der. Men Henning Jensen bar ikke nag. Da Ejnar Johansens bror, som skulle hjælpe ham i forretningen, ikke havde noget sted at bo, fik han såmænd lov til at leje Toftegaards nordlige længe. Og der er naturligvis ingen grund til at tro, at Henning Jensen tog en raffineret hævn ved at indrette svinestald i den østlige længe, hvis endevæg stødte lige op til ægteparret Johansens soveværelse. Den har nok været der i forvejen, men fru Johansen var ikke begejstret for "duften."

Købmandshandel i Gurre

I øvrigt startede Henning Jensen da bare en ny købmandshandel eller havde allerede gjort det. Denne gang lå den i Gurre, ikke langt fra slotsruinen. Der havde han købt et langt, stråtækt hus til formålet og sat en bestyrer ind. Han er med på billedet af gæsterne til Annas konfirmation. Lidt underligt, synes vi.

Hvordan det gik med den forretning ved vi ikke, men på et tidspunkt solgte

Henning Jensen den til bestyreren og derefter gik det i hvert tilfælde ikke bedre. Den 16. januar 1928 skrev Anna Christine: "Det gaar da endnu med Forretningen i Gurre og vi kan ikke vide hvorledes det gaar, da det jo er hans egen. Men hvis han ikke kan klare sig, bliver vi nødt til at tage den for de Penge vi har stående i den. Det kunde jo ogsaa tænkes at en anden vilde købe den, men det mener Fader ikke, da Omsætningen er bleven meget mindre."

Bybjergaards indretning

Havde det været småt med familiens husrum på Toftegaard, så blev det ikke meget bedre af, at flytte over på Bybjerggaard. Som skrevet, stod det nye stuehus ubeboet hen for landliggersæsonen, bortset fra de to nordligste rum i stueetagen, hvor Lars Pedersen og Dorthea Marie boede. De brugte stadig køkkenet i det gamle stuehus og karle- og pigeværelserne i den østlige ende, tjente åbenbart stadig deres formål. Men storstuen med de høje træpaneler og blomsterboderne i loftet, var degraderet til slet og ret vognport. Tilbage var kun det store soveværelse, hvor pigerne vedblivende sov med forældrene, medens de tre drenge, måtte tage til takke med den forhenværende entré udenfor. Det, i storstuen indtegnede wc var til gengæld opgraderet til "stadslokum", kun til brug for gæster i det nye stuehus. Til familien selv var der indrettet en tilsvarende

facilitet i et hjørne ovre i laden, hvor toiletpapiret var avispapir eller mere luksuøst, en udgået telefonbog, hvor man bekvemt kunne rive de gule sider af. Til karlene var der et lokum udenfor gården, mellem svinehuset og møddingen. Der kunne man læse digte – som de selv havde skrevet – på væggene, som f.eks. "Her kan man roligt sidde og trykke og skide hele Verden et stykke."

Broderen Svend

Det var ganske vist spændende for Anna at få lillesøster, men 9 år yngre var hun jo ikke meget værd som legekammerat. Heller ikke Hellen, tante Jenners 1 år ældre datter egnede sig. Anna mindes med en gysen, hvordan de sammen sad og passede på nogle gæslinger, som Anna havde fået og hvordan Hellen forhindrede én af dem i at stikke af ved at holde den så fast og længe om halsen, at den var død, da hun gav slip. Nej, Svend var den hun bedst kunne dele barndommens oplevelser med, selvom hans indfald ofte var på kanten eller lige over, det tilladelige: En dag, da Anna Christine havde samtalemøde med sine trosfæller i Indre Mission (det foregik i havestuen på Bybjerggaard) sad Svend og Anna sammen i en gyngestol og hørte på. I spisekammeret var der stillet kager frem, til den efterfølgende kaffe og Svend havde forsynet sig, så da de fremmede mennesker bad: "Tak for dine gode gaver," sagde Svend "Tak for disse gode kaver." Og det førte

naturligvis til øjeblikkelig udvisning.

En anden gang var de to søskende på vej til søndagsskole. Det kunne foregå hos en glarmester på Hovvejen eller, som i dette tilfælde, i Skotterup Missionshus, under murer Olsens ledelse. Huset havde indgang fra Strandvejen, men de to nærmede sig det fra bagsiden gennem Egebæksvang skov. Og så var det, at Svend foreslog, at de gik en tur, i stedet for at gå i søndagsskole. Anna lod sig overtale, så de vandrede ud til Flynderupgaard og derfra hjem. På den måde kom de ganske vist tidligere hjem end ventet, men Svend, der som bekendt ikke havde problemer med at lyve, fortalte frejdigt Anna Christine at: "De var begyndt, så vi syntes ikke vi ville gå ind." Afsløringen kom, da Anna Christine mødte murer Olsen og fortalte ham, hvorfor hendes børn ikke havde været i søndagsskole. "Der var slet ingen skole den dag" svarede Olsen.

Selvom Svend tilsyneladende var upåvirket af sine mange skarnsstreger, så var han dog godt klar over, at han var på gale veje. Det blev tydeligt en dag, da lovens håndhæver, i skikkelse af betjent Tjellesen, havde et ærinde på Bybjerggaard. Da forsvandt Svend og blev først fundet langt senere i en foderkasse i kostalden, hvor han havde gemt sig. En tredje episode, havde kun de tre drenge som deltagere. De havde kuret ned ad et stråtag og det var naturligvis forbudt, da det var meget ødelæggende for taget. Anna så de to ældste, i fuld

firspring, på vej ud af porten til gårdspladsen, forfulgt af faderen, som råbte: "Jeg skal tampe jer," bagest kom Svend, med en træsko, højt hævet over hovedet. Ishusets stråtag gik jo helt ned til jorden, så det har nok været det drengene brugte som rutschebane. Det lå jo også for enden af den hindbærovergroede skrænt, som de gravede huler ind i og hvor de inviterede Anna til at beundre indretningen. Til andre muligheder for vild leg, hørte en damecykel, som Lars Pedersen havde anskaffet, som legetøj for sine børnebørn. Den var uden frihjul, hvilket vil sige, at pedalerne løb rundt hele tiden og at den ikke kunne bremse.

Annas pligter

Anna ved ikke om hendes brødre havde pligter derhjemme efter skoletid, men det have hun selv. Hun skulle blandt andet pudse deres sko, hvilket hun fandt mærkværdigt, men selvfølgelig gjorde. Og hun skulle holde husets bordknive, som var af jern og fik sorte skjolder og pletter, hver gang de havde været i brug. Til dette arbejde havde hun et knivbræt, en korkprop og noget sort pulver. Knivbrættet kunne købes færdigt og var betrukket med et eller andet, måske vaskeskind. Hun lagde det på køkkenbordet, støttede knivsbladet på det og gned med korkproppen, dyppet i det sorte pulver, til kniven var helt ren og blank. En anden af Annas pligter har nok været mere tiltrækkende at overholde; hun skulle

selv passe sine kaniner. De var af en særlig race, hvide med brune eller sorte ører. Og så var der jo den lille, musegrå hest. Den blev ganske vist passet af karlene, sammen med de andre heste, men Anna var den eneste, som interesserede sig for den. Hun red da også på den af og til; helst i galop, så sad hun bedst fast.

I Henning Jensens tid var der i øvrigt altid en jagthund på Bybjerggaard. Gennem det meste af Annas barndom, hed den Fætter Kaj og var en Tysk Korthår. Men på et tidspunkt havde Dorthea Marie også en hund, for hendes gode hjerte var – endnu engang – løbet af med hende. Så hun havde indvilliget i at give Broholmeren Thor et godt otium. Hans ejer, en klokker fra Helsingør, skulle forlade byen og kunne ikke tage Thor med. Og selvfølgelig fik han det godt på Bybjerggaard. Selvom han var en stor hund, fik han lov til at komme i Dorthea Maries stue.

Ferie og udflugter

Ferie betød bare, at man ikke skulle i skole. Drengene var spejdere, så der blev det af og til, til en lejrtur. Ferieophold og rejser var ukendte begreber og forældrene havde aldrig ferie. Men fridage og udflugter forekom. De kunne gå til Zoologisk Have eller til en forestilling i Cirkusbygningen i København.

Børnehjælpsdagen i Helsingør er også noget Anna ser tilbage på, som en meget festlig begivenhed. Den blev hjulpet godt på vej af, at

familien havde gode bekendte der. Det var Mads og Inger Holst. Han var postbud, men før de blev gift var de begge ansat på Bybjerggaard, hos Lars Pedersen og Dorthea Marie. Nu boede de i Stengade og fra deres tre kvistvinduer, havde man et fint overblik over optoget med de pyntede vogne.

Og så var der udflugterne med søndagsskolen, hvor Henning Jensen var én af dem, som lagde charabanc og heste til. Den tur Anna kan huske gik til Hillerød, hvor man gjorde holdt lige før Frederiksborg Slot, ud for Badstuen. Der sad nemlig Kildekonen og solgte læskedrikke. Ikke fra en bod, snarere fra en trillebør og drikkerne har nok været hjemmelavet saftevand. Mere husker hun ikke fra den tur og hendes eneste kommentar er: "De stakkels heste, hvordan klarede de dog den lange tur, frem og tilbage til Hillerød på samme dag?" En sommerfornøjelse for Anna var det at tage til stranden, med veninderne for at bade. De benyttede altid Kirkestranden over for Egebæksvang Kirke, hvor der også var stejleplads. På den anden side af havnen, over for hotel Gefion, var der en finere strand og der lå også badeanstalten som naturligvis kostede penge. Anna kunne ikke svømme og har aldrig lært det og når hun gik i vandet, fik hun hvide fingre.

Om vinteren løb børnene på skøjter, men det var mest først på sæsonen, for så snart isen var tyk nok, blev den jo savet ud, til sommerens

mælkekøling. Det hed at ise og var man heldig kunne man nå at ise to gange på en vinter. I Annas tid blev ishuset på Bybjerggaard ikke mere brugt efter sit formål, da gav man isen til det mejeri, man leverede mælk til. De anbragte den i jordkuler, ligesom man gjorde med roer og kartofler og de to mejerier, som lå lige overfor Damgaarden, benyttede det åbne areal imellem sig til formålet. Jamen, hvad så i de vintre hvor der ingen is var? Sådanne vintre forekom ikke, siger Anna, tværtimod; ingen vinter uden skøjte- og kælkevejr og kanen blev også brugt hvert år. Sneen blev jo ikke ryddet af vejene. Hun husker isen fra en meget streng vinter i sin barndom. Vi tror det var i 1924, for da skrev Frederiksborg Amts Avis den 28. marts:

"Helsingør. Isforholdene volder stadig større vanskeligheder for overfarten Helsingør-Helsingborg. Ud for havneindløbet ligger store isskruninger, der når helt op til bolværket og isen har ødelagt en del af Sdr. Moles træværk. I Helsingborg er forholdene værre endnu, idet der er isskruninger til bunden af havnen."

Henning Jensen tog kone og børn med til Helsingør, for at beundre naturens kræfter og Anna oplevede at gå på isskruningerne ved Kronborg, hvor de nåede op i højde med voldene. Leg og underholdning husker Anna, næsten udelukkende og med glæde, som en kollektiv foretelse. Der fandtes jo ingen apparater, som man kunne sidde og underholde sig med

alene. Der var bøger og hun læste glad og gerne. Børnene fik bøger som gave, for det meste fra Erichsens Forlag og de havde titler som: "David Copperfield", "Frændeløs", "Det skibbrudne barn", "Den røde Pimpernel" og "Urskovens søn." Det ved vi, for Anna har dem endnu. Hun kan ikke huske, at de voksne på Bybjerggaard læste bøger – udover Biblen naturligvis. Men på Toftegaard læste Henning Jensen højt for sin familie. Særlig indtryk gjorde "Onkel Toms hytte", for det var jo netop på den tid - i 1917, da Anna var 7 år - at Danmark solgte De Vestindiske Øer og man, med skam og gysen blev sig bevidst, at også vi havde holdt slaver.

Sang og musik

Sang har været den ultimative glæde i Annas liv. Altså fællessang efter højskolesangbogen eller lignende. Om søndagen eller når arbejdsdagen var forbi, samledes man, familien, karle og piger, hele husstanden, alt efter hvor mange man var, enten i Dorthea Maries lille stue eller borgestuen i det nye stuehus – og så sang man af hjertens lyst. Oftest efter en sangbog, som hed "Hjemlandets Toner". Det skete også at nye tjenestefolk bragte nye sange med, som var så gode, at de blev optaget i repertoire. Og Anna skrev dem ind i et hæfte, som hun har endnu.

Musikledsagelse brugtes ikke, selvom Henning Jensen skam havde en harmonika. Anna kan huske at han spillede "Mallebrok er død i krigen",

men det har nok ikke været den eneste han kunne. En del år senere skrev Anna Christine: "Fader har faaet repareret sin Harmonika og det er jeg glad for." Hun havde også selv en lille harmonika, men Anna har aldrig hørt hende spille på den. Mærkværdigvis havde man også et stueorgel på Bybjerggaard, for det var der ingen som kunne spille på. Man har måske ment, at det var godt at have, hvis der var nogen, til et af de religiøse møder, som kunne.

Anskaffelsen kan også have været lidt af et modefænomen, for der var flere i landsbyen som havde orgler. Blandt andre den dame, som havde lejet tante Jenners lejlighed på Toftegaard. Der blev Anna engang sendt over for at lære at spille. Men det blev vist ved denne ene "time," for damen gav Anna et nodehæfte, som hun kunne sidde og kikke på, mens hun selv gik ovenpå, for at rede seng. Så fik Anna mere ud af at besøge sin veninde Asta på gården Lille Godthaab, for hendes bror kunne vise Anna, hvordan man spillede "Dejlig er den himmel blå." Gætte- og spørgelege, af og til med indlagt sang, var i høj kurs, men det var kortspil ikke. Det skete at karlene spillede kort, men det var ikke velset på gården. Betænkeligheden gik på, at svage sjæle kunne komme i ulykke, hvis der blev spillet om penge.

Dukketeater derimod var ganske ufarligt og det stod familiens drenge for. Scenen blev stillet op i åbningen fra fløjdørene mellem to stuer i det

nye stuehus og alle børn, som kunne læse, kunne være aktører. Kulisser og figurer klippede de ud af Familie Journalen og klæbede op på pap og så må rollerne vel også have været trykt der. Anna mener, at de blandt andet havde "Gøngehøvdingen" på plakaten.

Læsevaner

Når de voksne på Bybjerggaard ikke læste bøger, kan det have været fordi de ikke havde tid; de holdt nemlig aviser. Det var Kristelig Dagblad, Frederiksborg Amts Avis og Nordsjælland, som var en Helsingør avis. Dertil kom flere udelukkende religiøse tidsskrifter: Indre Missions Tidende hed vist nok det blad, som bragte nyt fra missionærerne i udlandet. Det samme gjorde vel Santal-Posten. Og så var der "Søndagsbladet"; et gratis kirkeblad med udlægning af søndagens tekst og lignende. Anna Christine fik det leveret i oplag til en måned ad gangen og så var det Annas opgave, at dele det ud hver søndag.

Desuden holdt Anna Christine Nordisk Mønster-Tidende til inspiration for familiens håndarbejdsglade kvinder. Anna har gemt en enkel side derfra, men hvorfor? Set med nutidsøjne er de foreslåede arbejder hårrejsende gyselige, men måske har hun kunnet bruge opskriften på "Hæklet Blonde og Mellemværk."

En divan var et meget almindeligt møbel, som vist stod i de fleste hjem. Det var en slags sofa, uden

ryg- og armlæn, men med et ret højt hovedgærde og ofte med små hjul under benene. Den blev i vid udstrækning brugt til husherrens middagslur.

Anna havde sit heltegetabonnement på et børnemagasin, som hed "Mit Blad." Det ville ikke have tiltrukket noget barn i dag, for det var helt uden farver, med masser af tekst og kun nogle få tegnede billeder ind imellem. Men Annas blade blev ikke engang kasseret, når det var læst; det blev gemt, til der var en passende bunke og så blev de indbundet, som en bog, i fint, stift bind. Og der var da ofte én bestemt tegning, som var rigtig spændende. Den hed et fikserbillede. Det var en meget detaljerig, lille tegning, som for eksempel kunne forestille en jæger, som stod ude i skoven. Og spørgsmålet lød så, "hvor er hans hund?" Den var på snedig vis gemt i tegningen, måske som en del af træernes grene og kunne først erkendes, når man vendte tegningen på hovedet.

Radio havde man naturligvis ikke; Statsradiofonien blev jo først oprettet i 1925, men noget var der i luften og Ove eksperimenterede med at lave et krystalapparat. Han vikled metaltråd om spoler og det lod til at være en meget rigtig procedure. Så tog han og et udvalgt familiemedlem hovedtelefoner på og oplevede det forunderlige, at der kom lyd ud af apparatet. Anna kan ikke huske, at hun hørte tale eller musik, kun en slags signaler, men det var alligevel

meget spændende. Da familien fik sin første radio, kunne alle høre med på én gang, for den havde højtaler i form af en stor tragt ovenpå.

Et billede på side 38 i bogen "Landboliv" gør os stadig i tvivl om, hvorvidt Henning Jensen ledede Bybjerggaard i 1922. Billedet er ikke nøjagtigt dateret, men længst til venstre står Anna, med et fast greb i sin lillesøster Edith, født 1919, som ser ud til at være 2-3 år, og de står lige på kanten af mosen. Ved siden af dem står deres far, som holder pause i arbejdet med at skære tørv, sammen med nogle af gårdens ansatte. Det er Bybjerggaards mose, men én af mændene er gårdejer Niels Jeppe Andersen fra Ærtebjerggaard og han var jo værge for Lars Pedersen. Mosen lå mellem Forsamlingshuset og Nordbanen og til højre. Uden for billedet, stod der en stubmølle på en ø i mosen. Et besynderligt sted at placere en vindmølle. Den blev da heller ikke brugt til noget, men hvorfor stod den der så? Vi er enige om, at den må være flyttet dertil fra et andet sted. Kan det tænkes, at Bybjerggaard engang har haft en stubmølle?

På Nordbanens skråninger groede skovjordbær, som Svend og Anna plukkede og samlede ved at trække dem på stive, visne græsstrå. Og nord for banen, på samme side, havde Bybjerggaard jord, helt op til Kongevejen i udkanten af Nyrup Hegn. Det blev kaldt for Overdrevet og her blev der gravet grus. På et billede derfra kan man se, hvordan

de store sten fra denne aktivitet blev stablet i rummetre, ligesom træ. Om man ligefrem kunne sælge dem, ved vi ikke, men der var god brug for dem til mange formål, som blandt andet skærver til jernbaner og veje. På side 41 i "Landboliv" sidder husmanden Svenske-Peter foran Bybjerggaard og slår skærver. Anna kan huske at han også havde en læskærm som beskrevet i Jeppe Aakjærs digt om Jens Vejmand. Men det er ikke sikkert, at stendyngen bag ham, kom fra Bybjerggaards marker, for selv om arealet han sad på, tilhørte gården, var det almindeligt, at alle Mørdrups bønder læssede sten af der. Måske har man på den måde bidraget til, at Svenske-Peter kunne få et udkomme. Det har ikke været stort, for på Busserupgaard havde man en maskine, som kunne slå skærver.

På Overdrevet ud mod Mørdrupvej, lå der et lavt hus, beboet af to håndværkere. Det har muligvis været et lejemaalshus under Bybjerggaard, men vi har ingen anden antydning af, at det forholder sig sådan, end beliggenheden og den omstændighed, at der i boet efter Anna Christine fandtes et pantebrev i den villa, som senere blev bygget på stedet. De to håndværkere var begge ugifte, men den ene, som vist var murer, havde en dame boende hos sig og begge havde tilsyneladende et noget løsagtigt forhold til spiritus. Det kostede engang mureren nogle dages sygeleje, fordi han ville ind og hilse på en tyr, som Henning Jensen havde

Billedet fra Mørdrup Mose. Til venstre ses Anna med Edith i hænderne - og til højre for dem Henning Jensen samt flere af gårdens ansatte.

stående tøjret inde på Overdrevet.

Værre gik det den anden beboer – skomager Jo. Han boede en tid hos en enke, nede i Mørdrup. Hun havde mistet sin mand under den spanske syge og var én af dem, som fik hjælp og slagtekurv fra Bybjerggaard. Hun havde, som så mange andre, et anneks til sit hus, hvor hun kunne flytte ud, hvis der kom landliggere. Det havde hun lejet ud til skomager Jo og der kom Annas lillebror Svend på besøg og blev åbenbart så inspireret af, hvad han så og hørte, at han endte med selv at blive skomager. Men af en eller anden grund flyttede

Jo altså ud på Overdrevet og Anna mener at ensomhed kan have gjort ham desperat, for en dag havde han hængt sig, i et træ i haven.

Man får indtryk af, at Anna Christine overtog husførelsen på Bybjerggaard, da familien Jensen flyttede derover fra Toftegaard. Anna mener ikke, at Dorthea Marie deltog mere, men ubeskæftiget var hun aldrig. Anna husker mest fra de år, at Bedstemor sad ved sin symaskine. Hun syede arbejdsskjorter til familiens mandfolk og reparerede gerne karlenes tøj, når der var brug for det. Til kvinderne syede hun store, brogede

"Svenske-Peter" hugger skærver foran Bybjerggaard.

hverdagsforklæder, hvorimod det var tante Karen som strikkede sokker til familien. Nogle af Dorthea Maries forklæder blev brugt som gaver og lagt oven i de kurve med slagtemad, som børnene blev sendt rundt med til venner, bekendte og navnlig enlige kvinder. Det var mest til jul, men det kunne også være med en istandgjort høne, hvis det var uden for slagtetiden. Det ferske kød var en delikatesse, som man måtte skynde sig at nyde, for man havde ingen andre opbevaringsmuligheder end saltning og røgning. Der var ganske vist en tredje, men den gav ikke så lang holdbarhed – ved den kogte man kødet og anbragte det i en krukke. Så hældte man en god portion smeltet fedt over og når det var stivnet og dannede et fast låg over indholdet, måtte man holde skarpt øje med det, for fedtet skulle slutte helt tæt til krukens kant. Sådanne opbevarede man blandt andet finker.

Nu var det længe siden, der var blevet kærnnet smør på Bybjerggaard. Dorthea Maries smørkærne eksisterede ganske vist stadig, men den stod på det gamle stuehusloft og smørret fik man fra Damgaarden. Der havde man bevaret sit gårdmejeri i kælderens, skønt der lå to rigtige mejerier lige overfor. Det var Annas opgave at hente smør og som emballage medbragte hun en grå stentøjskrukke med blå dekorationer. Den fandtes i to størrelser og den har hun endnu.

Der var dog én opgave i husførelsen, som Dorthea Marie nok er blevet ved med at påtage sig og det var at male sennep. Det kunne hun gøre siddende og behøvede ikke engang at bruge hænderne. Hun tog bare en lervad på skødet og kom sennepskornene deri, sammen med – en kanonkugle. Ved at bevæge underkroppen en smule, kunne hun så få kuglen til at rotere og male kornene til pulver. Kanonkuglen

Store sten fra Bybjerggaards grusgrav ved Kongevejen. Bemærk hvorledes de sirligt er stablet ligesom en rummeter træ.

har hun sandsynligvis fået af en fisker i Espergærde, for det skete af og til, at de fik en i nettet. Og så er det også meget sandsynligt at den stammede fra vraget af det stolte skib "Snarensvend," fra sidst i 1600-tallet, som ligger på havbunden, ud for Snekkersten. Nu har Annas ældste datter kanonkuglen.

Dorthea Marie var den man søgte hjælp og trøst hos, hvis problemer pressede sig på. Annas lillesøster, Edith, har fortalt, at i sådanne tilfælde virkede det meget lindrende, bare at gå ind og lægge sig i Bedstemors seng. Men det var ikke familien alene, som kunne fæste lid til hende: "Bedstemor var god ved alle," siger Anna.

Og Anna Pedersen fra Damgaarden, påstod, at det var der mange, som benyttede sig af. Sikkert er det at Anna, både som barn og senere oplevede, at enker og enlige kom og sad og sludrede med Bedstemor, over en kop kaffe og når de gik, fik de altid en seddel stukket i hånden. Dengang fandtes sedler helt ned til 1 kroners værdi. Efter sådan en hyggelig "knaaldtår" – det hed det hvis man drak kaffe med en sukkerknaald i munden – virkede pengene bagefter ikke som en almisse. Det var typisk for den ånd, i hvilken familiens hjælp og omsorg blev givet; de svage skulle bevare deres menneskelige værdighed. Når man fremhæver dette synspunkt for Anna, fnyser hun

og siger, at det var der ingen, som tænkte på, sådan gjorde man bare. Nååh ja, men det gav dog stadig det samme, sympatiske resultat.

Damgaardens Hans

Ovre hos Dorthea Maries bror Søren, på Damgaarden, betød denne holdning at man, ud over familiens egne ni børn, havde hjerterum til at tage sig af endnu ét; en retarderet dreng, ved navn Hans Peter Hansen.

Han var søn af en fortrukket tømrer og havde to søstre, hvoraf den ene havde samme handicap, dog ikke i så høj grad som Hans. Hun blev da gift og sendte en fin krystalvase, som gave til Annas bryllup. Det kunne man jo godt undre sig over, eftersom det var familien på Damgaarden, som tog sig af broderen.

Men Anna er sikker på, at Hans' mor var én af dem, som Bedstemor hjalp. Det er ikke til at tro andet end, at Hans havde et godt liv. Han var altid glad og han sang, medens han gennede Damgaardens køer gennem landsbyen, på vej til græsning ved Kongevejen. Han havde selv lavet tekst til sangen: "Long, long, long" lød den.

Vi ved ikke om Hans kunne læse og skrive. Måske har man prøvet at lære ham det, for på Damgaarden var der så mange børn, at man hyrede en lærerinde og lod dem undervise hjemme. Hans levede hele sit liv på Damgaarden – næsten. De to søstre, Bodil og Anna, som videreførte Damgaarden efter deres far, Søren

Petersen døde begge, ligesom Hans, i løbet af 1970'erne, så deres helbred må vel også være begyndt at skrante nogenlunde samtidig. Hans gik det i hvert fald sådan, at han ikke længere kunne holde sig tør. Men da Anna mødte ham, under et familiebesøg, hjemme i Mørdrup, sagde han til hende: "Tænk, nu har jeg gamle mand fået brok." Det gjaldt hans menneskelige værdighed, derfor fortalte man ham, at bleen, han gik med, var et brokbind. Men til sidst magtede man ikke længere at passe på ham på Damgaarden og Hans kom på alderdomshjem. Der sagde han ofte, at han gerne ville hjem, og "hjem" kunne naturligvis kun være Damgaarden. Hans døde i 1974, lige knap 81 år gammel. Også dødsannoncen levede op til den indstilling, man hele tiden havde haft til ham; her var ingen antydning af, at det drejede sig om et svagt begavet plejebarn. Det taltes om "Vor kære ven og trofaste medarbejder." Samme finfølelse viste man ikke i folketællingen i 1925; der stod kort og kontant "Hans Peter Hansen. Karl. Abnorm."

Men på Bybjerggaard viste man sine tjenestefolk respekt, hvilket gav anledning til det eneste tilfælde af korporlig afstraffelse, som Anna kan mindes at have været udsat for, og det endda af hendes mor, som ellers aldrig viste sin vrede. Anna Christine blev simpelthen så oprørt over, at hendes datter kunne finde på at kalde tjenestepigen frk. Langholm, for "frk.

Fire unge mennesker fra Mørdrup. Nr. tre venstre er Hans fra Damgaard, nr. fire er Alfred Børgesen.

Langhår”, at hun trak hende med ud i hallen og gav hende en lussing.

Mange af folkene vedblev at være gode bekendte og komme på besøg efter at de havde forladt gården. Én af karlene i Annas barndom hed Laurids Olesen og han var én af dem, som blev livslang ven af familien. Han var jyde og han skaffede flere karle og piger til Bybjerggaard ved at anbefale pladsen blandt andet til sin egen søster Marie. Ellers fik man gerne sine tjenestefolk gennem Kristelig Dagblad, for så vidste man, at de var indforstået med holdningen i hjemmet og ikke gav anledning til problemer. På billedet fra tørvemosen står Laurids Olesen yderst til højre.

Bybjerggaard et godt sted at tjene

Et andet tegn på, at Bybjerggaard var et godt sted at være ansat var, at man, sommeren igennem, kunne møde fodermesteren med håndklæde over skulderen, på vej ned til Espergærde

for at gå i vandet – klokken 10 om formiddagen. Anna mener nok, at nogen har undret sig over, at han har kunnet tillade sig det, men, siger hun, på det tidspunkt, havde han måske allerede arbejdet i 5 timer. Hun mener ganske vist, at der højst kan have været ti malkekøer på gården. Men de skulle jo malkes i hånden og bagefter skulle de sættes på græs. Det vil sige, at hver enkelt skulle tøjres med en lang jernkæde og en tøjrepæl, som skulle hamres i jorden med en tøjrekølle. Der skulle muges og mælken skulle køres på mejeriet. I Annas tidlige barndom var det Bedstemors pige Margrethe som malkede, men da var der kun fem køer. Og mælken blev kørt til mejeriet på den helt specielle trækvogn, med de to store hjul og tværstangen imellem, hvor jungerne kunne hænge i kroge. Der var for øvrigt også altid en tyr på Bybjerggaard, vist nok for det meste, en andelstyr, som ejedes af Mørdrups bønder i fællesskab.

Selvfølgelig var der også en grænse for, hvad folkene på Bybjerggaard kunne tillade sig, men den blev vist trukket så lempeligt som muligt. For eksempel syntes Henning Jensen en overgang, at det svandt lige lovligt meget i kulbunken. Synderen har vel mest sandsynligt været nogen udefra, måske én af de husmænd, som hjalp til på gården i perioder. Men der blev ikke talt om det, for fremtiden blev der bare drysset kalk over bunken, når man havde taget af den.

Til de mindre alvorlige episoder hørte den, at Henning Jensen, for at komme rotterne til livs, havde lovet karlene et vist antal øre for hver rottehale de kom med. Det fungerede fint; de kom med mange haler. Til sidst blev han dog klar over, at der rent bogstaveligt var noget råddent ved succesen og han ophævede dusørforholdet med ordene: "Nu vil jeg ikke betale mere; de er begyndt at lugte." På det mere seriøse plan var der dog stor tillid til folk som færdedes på gården. Pengeskabet, for eksempel, var ganske vist låst, men nøglen lå under et låg ovenpå. Og nu fortæller Anna noget, hun aldrig før har sagt til nogen; hun har engang taget (stjålet) en mønt fra pengeskabet. Hun mener ikke at hun havde dårlig samvittighed over det og tror nok, at hun købte flødeboller eller en slikkepind, som kunne fås hos købmanden. Børnene havde ellers aldrig penge, de fik ikke lommepege og havde heller ikke noget at bruge dem til. I skolen kunne de købe

Margrethe malker en af Bybjerggaards køer.

sparemærker, som de klistrede ind i en bog, men i de tilfælde fik de bare penge med hjemmefra.

Religionen

Som før skrevet, søgte man medarbejdere til gården, som man kunne forvente havde nogenlunde samme holdning til religion, som en selv, men man missionerede ikke, gik kun foran med sit eksempel. Der blev bedt tre korte bønner om dagen, som man kunne deltage i, hvis man ønskede det. De var alle i forbindelse med et måltid. Anna husker bedst situationerne fra sin tidlige ungdom, da familien var flyttet over i det nye stuehus. Der begyndte dagen med, at Anna Christine sad på brændekassen ved siden af komfuret og bad morgenbøn for de af folkene, som var inde og spise på det tidspunkt. Men før det varme måltid kl. 12, hvor alle samledes i borgestuen, var det

Mørdrups andelstyr fotograferet på Bybjerggaards gårdsplads.

Henning Jensen, som bad bordbøn. Den lød: "I Jesu navn går vi til bord / at spise, drikke på dit ord / Dig Gud til ære, os til gavn / så får vi mad i Jesu navn." Efter måltidet takkede han på denne måde: "Tak for mad, oh milde Fader / vi blev styrket, vi blev mæt / Ja, din godhed ej aflader / til vort sidste åndedræt." Det lyder hjemmelavet, men Anna mener at versene er taget fra en salmebog – måske Indre Missions.

Dagens sidste bøn var ens helt personlige aftenbøn. Der lå man på knæ, ved siden af sin seng, med de foldede hænder på dynen og formulerede selv sin tak, sine ønsker og forbøn for familien og andre medmennesker, og så sluttede man med Fadervor. Det skete også, at én af de ansatte gav udtryk for sin helt personlige religiøse holdning. Anna husker tydeligt, da karlen Enok,

som er med på husstands billedet, stillede sig op lige indenfor døren til Bedstemors stue og sang en sang eller salme som hed "I min ungdoms de sollyse dage" og hvordan man dermed straks var klar over, at han tilhørte en anden kirkelig retning, vist nok Pinsekirken. Reaktionen var glæde på hans vegne, over at han havde fundet sit ståsted. Henning Jensens religiøse følelser mærkede man ikke så meget til, men han fortalte gerne om, hvor stort et indtryk det havde gjort på ham, da han, som dreng, hjemme på Djursland, oplevede at Indre Missions stifter pastor Vilhelm Beck, lagde hånden på hans hoved og velsignede ham. Ellers var det jo i Anna Christine, der brændte en hellig ild, som fik hende til at være hyperaktiv i religiøse gøremål.

At skaffe penge til velgørenhed, var naturligvis meget væsentligt og det gjorde man i høj grad ved at afholde basarer; for det meste i Skotterup Missionshus. Anna mener ikke, at der blev solgt andet end håndarbejder, men dem kunne der til gengæld være en rig variation af. Hustavler var for eksempel meget yndede på det tidspunkt; i det nye stuehus på Bybjerggaard hang de overalt. Det var broderede bibelcitater eller andre opbyggelige tekster, sommetider omkranset af blomsterranker, sommetider med teksten anbragt, mere eller mindre behændigt, mellem religiøse symboler. For eksempel sagde folkeviddet på Bybjerggaard, at der på én af tavlerne stod: "Jeg tror

på korsets, gå de" (Jeg tror på korsets gåde, red.).

Kaffe og varm chokolade kunne man dog også købe og det var Anna Christine som stod for begge dele. Chokoladen lavede hun hjemmefra af rigtig koge-chokolade og transporterede den i en mælkejunge. Kaffen bryggede hun på stedet i Dorthea Mariés kæmpekobberkedel, der, som skrevet, kunne rumme 110 kopper. Vandet blev kogt i Missionshusets gruekedel (Anna siger "grubekedel").

Som barn, husker Anna, at hun sammen med sin mor var til et andet Indre Missionsarrangement i et privat hjem. Det var hos overkammerherreinde Oxholm, som med udsøgt, falsk beskedenhed, kaldte sin villa for "Teltet". Den lå på vejen mellem Tibberup og Kvistgaard og ellers kan Anna kun huske at der blev serveret krustader med vildtragout. Men Oxholm og frue må have sat pris på familien på Bybjerggaard, for Anna har en brødbakke i sølvplet, som var en gave til hendes forældre, vist nok til deres sølvbryllup, fra Oxholms og hun ved at overkammerherreinden broderede en stor kaffedug til Anna Christine.

Dorthea Marie deltog ikke mere i sådanne arrangementer. Hun nøjedes med, ligesom sin datter, at holde sine hvide kraver sammen med en nål som bestod af bogstaverne "D. M. S.", der stod for Dansk Missions Selskab.

Dorthea Marie havde en bekendt, som drog ud til det fjerne udland. Det var pastorinde Bluhme. Et billede, på

stift karton, foreviger begivenheden. Det viser et mindre selskab, som indtager en forfriskning, ombord på en primitiv båd, på en flod i Indien. Men hvem af de to damer er mon pastorinde Bluhme? Vi gætter på, at det er den stramtandede i forgrunden, som er draget ud i den indiske jungle, iført lang, højhalset kjole og midlertidigt har slået den hvide parasol sammen og lagt stanglorgnetterne fra sig i skødet. Hun har sikkert kun været i Indien for at besøge Santalmissionen, for hendes mand var præst ved Tikøb Kirke. Den havde altid været Dorthea Mariés kirke, så det må have været derfor hun har fået dette specielle billede. Og i den forbindelse kommer Anna i tanke om en mærkværdig erindring hun har derfra: hun fortæller, at Bedstemor, engang imellem sagde, at denne gang skulle de komme i god tid til kirken, for de skulle til alters og så skulle man skrifte og have syndsforladelse inden gudstjenesten. Det lyder helt katolsk, men det er en barndomserindring, så Anna kan ikke forklare det nærmere.

Konfirmation og ud af skolen

I 1923 kom der nye ejere til Alfa, ejendommen som lå lige overfor frk. Svedstrups skole. Det var Oluf Eriksen, som kom fra Hørsholm, hvor han havde været kusk i et herskabshjem og ellers bestod familien kun af hans kone Laura og deres 13-årige søn Karl Johan. Men denne søn blev hurtigt samtaleemne blandt de store

Et missionsarrangement antaglig hos overkammerherreinde Oxholm. Anna Christine ses som nr 2 fra venstre.

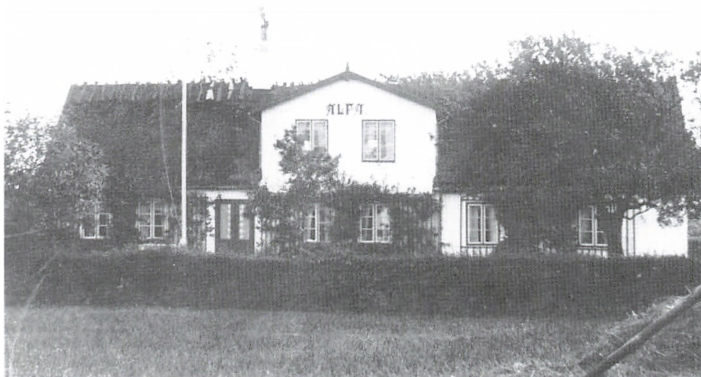
piger i frk. Svedstrups skole, fordi han var så ualmindelig pæn og virkede sympatisk. Han har sikkert hurtigt lært Annas to ældste brødre at kende, for ligesom de, gik han i Rungsted Statsskole, så de må have taget det samme tog hver dag. Men Karl Johan havde friplads; det havde grosserer Skovgaard-Petersen, hans fars tidligere arbejdsgiver, sørget for. Snart kom han også på ungdommens faste mødested; gadelyset midt i krydset Mørdrupvej – Hovvejen. Han var jævnaldrende med Anna, så da konfirmationsforberedelserne begyndte, kom de til at gå samtidig til præst. Og konfirmeres skulle han naturligvis, skønt der ikke var nogen mærkbar religiøs holdning i hans hjem. Anna havde for eksempel aldrig

set hans forældre i kirken. På sin 14-års fødselsdag, den 3. juli 1924, gik Anna ud af skolen. Det havde hun lov til og selv om hun ikke havde haft noget imod at gå i skole og til trods for, at hendes mor havde betalt for resten af året, insisterede hun på at afslutte skolegangen. Så hun var naturligvis også totalt afvisende over for provst Neiendams forslag om, at hun skulle fortsætte i Frk. Mørks Pigeskole i Hillerød.

I foråret det år, var det blevet rigtig sløjt med Lars Pedersens helbred. Han havde bronchitis, men var for svag til at hoste, så Dorthea Marie forsøgte at fjerne slimen fra hans hals med fingrene. Den 17. juli døde han. Dorthea Marie gjorde ham selv i stand, lagde en salmebog under hans hage, for at holde munden lukket og iførte ham den ligskjorte, som hun altid havde liggende i en skuffe. Derefter blev han lagt i den åbne kiste i havestuen, så alle som ønskede det, kunne tage afsked med ham. Anna husker ikke begravelsen, men gør opmærksom på, at det nok var én af de anledninger, hvor hendes far bar høj hat. Sådant en havde Lars Pedersen også haft, men den var ikke nær så høj.

Hvordan de tre måneder inden konfirmationen ellers forløb har Anna ingen præcis erindring om, men ud over den enlige "time" i orgelspil, var det muligvis i disse måneder, at hun gik og lærte at kniple hos frk. Knudsen. Måske var det også på det tidspunkt, at hun fik privatundervisning i engelsk,

*"Alfa" har den
nuværende adresse
Mørdrupvej nr 125.*

i Snekkersten, hos en dame, som var lærerinde på Frk. Mørks Pigeskole. Anna betegner udbyttet som meget begrænset, men citerer dog med lethed det kendte lærerbogsvers: "I can hop. I can run. See me hop, see me run. It is fun, fun, fun."

Hun har også nok hjulpet lidt til derhjemme, selvom man måtte erkende, at der var ting, hun var for lille eller for ung til at magte. For eksempel at vaske mælkejunger eller storvask. Men hun kunne rede karlenes senge og det har hun i hvert tilfælde været med til, for hun er ikke i tvivl om, hvordan man gjorde. Men det væsentligste i disse måneder var naturligvis konfirmationsforberedelserne. Provst Neiiendam kunne godt lide Anna og ved et arrangement, hvor der skulle vælges en salme, roste han hendes valg og efter konfirmationen sagde han, at hun havde været

en opmærksom elev. Er det så ikke mærkeligt, at han gav hende kælenavnet Lille Rotte? Var det fordi hun havde fletninger (rottehaler)? Anna følte sig ikke ilde berørt af det, så måske har det været ligesådan for én af drengene på holdet, som han kaldte for Luftgåsen.

Undervisningen foregik i Skotterup Missionshus, som indtil da også havde været præstebolig. Men til provst Neiiendam havde menighedsrådet fået bygget en villa lige overfor den nye viadukt, som førte Kystbanen over Mørdrupvej. Der blev de vordende konfirmander inviteret hen til chokolade, som afslutning på forberedelsen. "Værsågod og spis", sagde provst Neiiendam, da de havde sat sig. "Ja, vær så god og spis,

der er to stykker til hver", fortsatte Karl Johan frimodigt. "Skal du være morsom?", spurgte provsten. Og det var netop det, han gerne ville, men

hans metoder var ikke altid lige velvalgte. Som for eksempel, da han en dag, på sin lille, røde cykel, kørte forbi Anna, som gik alene på vej hjem og han lettede sig i sadlen og fjertede. Men han opnåede da, at det huskes endnu, over 70 år efter.

At Lars Pedersen var død, kun et par måneder før Annas konfirmation, gav betæneligheder med hensyn til hendes påklædning. Kunne hun tillade sig at være i hvid kjole eller måtte den nødvendigvis være sort? Den blev hvid; syet i København af en af Anna Christines bekendte. Selve den kirkelige handling og festen husker Anna ikke, men hun har stadig adskillige minder om sin konfirmation. Der er en sang, som hun mener at hendes mor har skrevet, men det er der dog ikke meget som tyder på ud over at den bestemt

ikke er munter, men meget seriøs og religiøs. Den ser mest af alt ud til at være et færdigt produkt, hvorpå den rette dato efterfølgende er trykt. Melodien er "Jeg elsker de grønne Lunde" og versfødderne er fulde af ligtorne. Den giver ikke håb om, at man selv kan gøre noget, for at skabe sig en god tilværelse. Det gælder bare om at stå sig godt med Gud og sige ham tak også for trange tider. Der er også fotografier fra dagen og ét af dem fortæller en særlig historie. Det er taget på gårdspladsen, foran køkkendøren på Bybjerggaard og det viser en del af gæsterne, men ikke dem alle, for gudmoder tante Karen og de fire søskende mangler i hvert tilfælde. Til gengæld er der nogle gæster med, som hun undrer sig over, for dem havde hun slet ingen relationer til. Men det havde hendes

Nogle af gæsterne ved Annas konfirmation. Længst til højre ses onkel Udsen.

far, for herren, som står bagerst med barn og kone, er købmanden fra Gurre og den undselige, lille mand, som nærmest ser ud til at forsøge at skjule sig bag Henning Jensen, er boghandler Levy fra Fredensborg. Han leverede brevpapir, regninger og andre tryksager til Bybjerggaard og møllen og Henning Jensen plejede at handle med ham, på vej hjem, når han havde været i Hillerød med grise.

Som navnet fortæller, var han jøde og det kom, også for ham, til at betyde en unaturlig død. Men han valgte selv og tog sit eget liv, da han indså, at nu ville jøderne igen blive forfulgt. Hans gave har Anna endnu; den består af to stykker lyst træ, lukket sammen, som en flad æske. I låget er der et rundt forstørrelsesspejl og i bunden en rille. Der kunne man sætte et fotografi og altså se det forstørret. Den ser ikke slidt ud. Det gør købmandens gave heller ikke. Det var en bog: "Kristus og hans Mænd" hedder den og den er skrevet af Olfert Richard, stifter af K.F.U.M. Da Anna bliver spurgt om, hvad den titel dækker over, bliver hun svar skyldig. Af indholdsfortegnelsen fremgår det dog, at det handler om: "Studier over religiøst Sjæleliv i Lyset af bibelske Skikkelser og Optrin" og "om Trosvanskeligheder for Unge." Så det må da siges, at være i sidste øjeblik, når Anna nu er i færd med at læse den – for første gang.

Af sine forældre fik Anna et armbåndsur. Det ligner et miniature lommeur, dog uden kapsel, og der var både en guldkæde og en

læderrem til det. I guldkæden sad uret fast i en kreds af gribere og i læderremmen i en slags etui, hvor kun urskiven var synlig. Af Bedstemor fik hun en salmebog, hvori også provst Neiiendam har skrevet; først et skriftsted og så tilføjes: "Gud gøre dig til en Velsignelse for dit Hjem og i dit Arbejde!" Fra familien på Damgaarden var der et guldarmbånd; en spindelvævstynd kæde, som Anna faktisk ikke har turdet gå med, af skræk for at den skulle knække. Og endelig var der, af de gaver hun husker i dag, en sølvhalskæde med et hængesmykke, som karlene var gået sammen om. Det tabte hun på et tidspunkt, så hendes mor måtte købe et andet. Der var ingen håndtaske mellem gaverne og det var heldigt, for provst Neiiendams sidste ord til sine konfirmander var: "Og nu vil jeg ikke se Jer, efter konfirmationen, med paraply og håndtaske."

Sine egne fejltrin tog han lidt mere afslappet på. Det viste sig, da han om eftermiddagen, aflagde visit på Bybjerggaard. I festdagens anledning sad man i havestuen og fik skænket chokolade af Dorthea Maries fine, resedagrønne chokoladekande, med låg og hjorte i relief. Da provsten kom til at vælte sin kop sagde han ikke undskyld, men: "Det gør ikke noget når det er præsten."

(Fortsættes i næste nummer)

Helsingør kommunes milesten

*Af Viggo Launbjerg,
medlem af milestensgruppen*

I Helsingør kommune findes i dag 7 nyregistrerede milesten, men der har tidligere været flere. Af de 7 milesten står de 3 langs Kongevejen fra Nyrup

*5 3/4 M(ilesten) på Kongevejen lige øst for
Klostermosevej.*

til Helsingør, som administreres af staten (rute 6 fra Hillerød og motorvejens forlængelse som E45).

Helsingør kommune har i 2009-10 gennemført en restaurering og genplacering af de 4 milesten, som står langs kommunens veje, nemlig to på Strandvejen mellem Espergærde og Helsingør, en på Gl. Strandvej i Espergærde samt en på Kongevejen i Kvistgaard.

Restaureringen af selve stenene er på fornemste vis udført af Sandau Stenhuggeri Aps i Svendborg, som tidligere har forestået restaureringen af milestenene i daværende Fyns og Vejle amter, de sidste for ganske få år siden. Stenene er blevet grundigt afrensede og derefter er inskriptionerne blevet belagt med bladguld på kongekroner og kongelige initialer mens mileangivelsen er malet op i en rødbrun farve.

Helsingør kommune er så vidt vides den eneste kommune, der i en årrække har gennemført en sådan restaurering af disse smukke kulturminde fra tider, hvor der blev

gjort mere ud af et smukt offentligt design af sådanne genstande end i dag.

Kommunen skal derfor have stor ros for at optræde som foregangskommune på dette felt – måtte det smitte – så andre kommuner gør ligeså!

Milestenene i Helsingør kommune repræsenterer på mange måder en stor del af milestenenes omkring 300-årige historie frem til 1907, hvor metersystemet blev indført.

Når betegnelsen "milepæl" ofte benyttes, skyldes det Frederik II, som i slutningen af sin regeringstid i slutningen af 1500-tallet gennemførte en række vejanlæg på Sjælland, og her blev der opsat "stolper og

tavler" for hver hele og halve mil med afstanden påmalet. Det er første gang, vi hører tale om milepæle, men desværre – og forståeligt nok – er der ikke bevaret nogle af disse, men de er beskrevet af udenlandske rejsende i landet.

Men Frederik II's Kongevej, som dengang var forbeholdt kongen og enkelte øvrigheds personer, har vi jo flere strækninger af i Nyrup hegn mellem Nyrup og Gurre kirke.

Først under Christian V sker der noget banebrydende, idet han i 1683 gennemfører en forordning om mål og vægt som resultat af Ole Rømers arbejde hermed. Den danske mil blev her fastlagt til 12.000 alen, svarende til

*Frederik II's
Kongevej
i Nyrup
Hegn*

Ole Rømer-højen i Nyrup Hegn.

7.538 m. Ole Rømer gennemførte 1691-97 en opmåling af landets vigtigste veje – i vort område Strandvejen som forbindelse til København og Frederik II's kongevej som forbindelse til Frederiksborg (Hillerød).

Allerede 1691 påbegyndtes opsætning af milepæle for hver kvarte mil. Hver pæl placeredes på en jordhøj med 20 store kampesten omkring. Milepælene blev nu hugget af kampesten, altså granit, og på hver helmilepæl var et tal og for hver kvarte mil en sten med et, to eller tre

skålformede fordybninger eller huller.

Der er kun bevaret en af disse høje med kampesten omkring og den er placeret i Nyrup Hegn ved Frederik II's Kongevej (ca 500 m øst for Skindersøvej). På denne høj har der stået en kvartmilesten, altså en sten med eet hul. Meget taler for, at det er denne sten, der i forbindelse med bygningen af den nuværende Kongevej i 1790 blev genbrugt som 5 ¼ milesten med Christian VII's initialer og med hullet på bagsiden.

Den står i dag 300 m vest for

5 1/4 M(ilesten) på Kongevejen 300 meter vest for rundkørslen ved Mørdrupvej - forside og bagside med ét hul.

4 3/4 M(ilesten) på Gl. Strandvej - før og efter restaurering

rundkørslen ved Mørdrupvej.

En anden såkaldt Ole Rømersten (dem med de skålformede huller) står på Gl. Strandvej i Espergærde over for Strandhaven. På stenen er øverst to huller over hinanden –

5½ MIIL - marmormilesten på Kongevejen vest for Rørtangvej

altså oprindelig en halvmilesten – og nedenfor indhugget 4 $\frac{3}{4}$ M(il). Vi ved ikke, om det er en genbrugt sten fra Strandvejen eller andetsteds fra i amtet. Denne sten er nyrestaureret men bliver først genopstillet, når nybyggeriet på stedet er færdigt.

Kongevejen fra 1790 var bygget efter de franske vejbygningsprincipper med mange lige vejstrækninger, de såkaldte chausseer, hvis gennemførelse startede i 1760'erne. Langs de første af disse blev hel- og halvmilesten udført som høje, slanke obelisker på en sokkel og udført af norsk marmor, der så vidt vides var importeret til bygning af Marmorkirken, men da det trak i langdrag med dette byggeri, blev noget af marmoret brugt til milesten i perioden 1768 til hen imod 1800.

Desværre viste det sig, at marmoret hurtigt begyndte at forvitte og i dag er der kun bevaret 2 halvmilesten og 4 helmilesten af marmor fra den periode. Den ene halvmilesten står på Kongevejen 150 m syd for Rørtangvej og er en 5 $\frac{1}{2}$ milesten, som trænger til en meget kærlig hånd, både hvad angår stenen og dens omgivelser – det er oven i købet en af de fornemste milestentyper, vi har i landet!

Flere og flere marmormilesten forvitrede og man gik i gang med at afprøve andre materialer og former. Først i 1842 fandt man frem til den type milesten, som hovedlandevejene

5 MILL Christian VII - erstatningssten i granit på Kongevejen i Kvistgaard - før og efter restaurering.

fremover skulle forsynes med, nemlig en keglestubformet sten på en kvadratisk sokkel og af granit.

Denne type milesten blev herefter brugt ikke bare på nye hovedlandeveje, men også som erstatningssten for de nedbrudte marmormilesten, men her med den konges initialer, som stod på marmorstenen.

Et eksempel herpå er 5 milestenen på Kongevejen i Kvistgaard, som er en af kommunens nyrestaurerede milesten. Ligesom 5½ milestenen ved Rørtangvej har den Christian VII's

initialer og kongekrone, men her indhugget i granitten.

Også 5 milestenens omgivelser er blevet sat i stand med stenen på en græsklædt jordhøj og omgivet af en trefløjet hæk i passende lav højde, så man kan se stenen fra begge sider – en meget smuk helhed hele året rundt.

I årene 1853 og 1854 blev der i Frederikborg Amt opstillet nye hel- og halvmilesten på fire landevejsstrækninger, bl.a. på Strandvejen. Disse sten er også keglestubformede på kvadratisk

5 MIL Frederik VII - udfør Strandvejen 143A nord for Egebæksvang Kirke - før og efter restaurering.

sokkel, men lidt mindre og enklere end hovedlandevejsstenene. To af disse står i Helsingør kommune og er nyrestaurerede, nemlig 5 og 5½ milestenene, placeret hhv. udfør Strandvejen nr. 143A, ca. 150 m nord for Egebæksvang kirke, og udfør Strandvejen nr. 56A. Begge sten har kongekrone og Frederik VII's initialer og er udført i en smuk lys rødbrun granit. Også disse to milestens omgivelser er blevet istandsat, så stenene står mere synligt end før.

I 2006 nedsatte Dansk Vejhistorisk Selskab en såkaldt milestensgruppe,

som sammen med Danmarks Vej- og Bromuseum, (DVB), fik til opgave at nyregistrere milesten, vejvisersten, kilometersten og andre historiske sten med tilknytning til landets veje. Registreringen, hvis resultater lægges ind på en nyudviklet database, vil på et tidspunkt blive tilgængelig for alle på DVB's hjemmeside og udgivet i bogform som en lettilgængelig guide for interesserede.

Milestengruppen arbejder også på gennem seminarer og kurser at få vejmyndigheder til at restaurere og vedligeholde disse historiske

5½ MIL Frederik VII - udfør Strandvejen 56 A i Helsingør - før og efter restaurering.

sten samt give information til lokalt interesserede. Der har således d. 20. april 2010 været afholdt et seminar herom i Helsingør, bl.a. med besigtigelse af de nyrestaurerede milesten her i kommunen samt de kilometersten og andre historiske vejsten, bl.a. fiskestadesten, som kommunen er i gang med at rette op og restaurere – det hele til inspiration for deltagerne i seminaret fra andre kommuner.

Lad os håbe, at også dette initiativ i vores kommune kan få en afsmittende effekt over hele landet! Herligt, at

man nu og da kan være stolt over at bo i Helsingør kommune!

Endelig gør milestensgruppen sin indflydelse gældende med henblik på at få genopstillet sten på deres oprindelige plads, sten, som i dag opbevares på materielpladser og på private arealer.

Møder og arrangementer

SØNDAG DEN 29. AUGUST 2010:

Op og ned langs gl. Rørtangvej i Dalsborg.

Denne sæsons byvandring foregår langs den gamle Rørtangvej i Snekkersten - d.v.s. langs nuværende Klostermosevej og nuv. Løntofte. Turen går dog ikke helt til Rørtang, men forløber alene i det oprindelige Dalsborg-område.

Turen starter og slutter fra Snekkersten Skoles P-plads og varer ca 2 timer. Turen er tilrettelagt således, at alle kan deltage i turen uanset om man er nyttilflytter eller har boet i området i årevis. Byvandringen, der ledes af **Kjeld Damgaard**, er gratis for medlemmer af Historisk Forening, men koster for ikke-medlemmer 20 kr.

TID OG STED: søndag den 29. august 2010, kl 14.00 fra Snekkersten Skoles P-plads, Klostermosevej 9 pr Snekkersten.

TIRSDAG DEN 21. SEPTEMBER 2010:

Slaget ved Helsingborg

Ingrid Dora Jernbjer vil komme og fortælle om bl.a. slaget ved Helsingborg og Magnus Stenbock. Det var 200-året for denne begivenhed sidste år.

TID OG STED: tirsdag den 21. september 2010 kl. 19.15 på Espergærde Bibliotek.

TIRSDAG DEN 26. OKTOBER 2010:

Skotterupfiskerne

Under denne titel vil en af vore lokale, **Ketty Dalgaard**, komme og fortælle os historien om disse brave fiskere, som bl.a. var involveret i jødetransporterne til Sverige under krigen.

TID OG STED: tirsdag den 26. oktober 2010, kl. 19.15 på Espergærde Bibliotek.

TIRSDAG DEN 23. NOVEMBER 2010:

Historien om Skt. Olai Kirke

Kirkens historie tager sin begyndelse en gang i 1200-tallet.

Efter mange udvidelser blev kirken bygget færdig i 1559, og den 29. maj 2009 var det 450 år siden at byggeriet af Helsingør store sognekirke blev fuldført. Mange mennsker, som kan ses på malerier eller ved, at deres navnetræk er indskåret i det historiske inventar, har gennem årene arbejdet på at forskønne kirken. **Torben Bill-Jessen**, der har været kirketjener ved kirken i en årække, vil denne aften komme og fortælle os om den gamle kirke.

TID OG STED: tirsdag den 23. november 2010, Kl. 19.15 på Espergærde Bibliotek.

TIRSDAG DEN 14. DECEMBER 2010:

Julehygge-aften

I denne måned er der tradition for, at vi afvikler vort julehyggemøde med æbleskiver og solbærrøm.

Aftenens program vil traditionen tro omfatte julesalmer og –sange, lidt kulturelt og den populære historiske quiz under **Kjeld Damgaard's** ledelse.

TID OG STED: tirsdag den 14. december 2010, Kl. 19.15 på Espergærde Bibliotek.

TIRSDAG DEN 25. JANUAR 2011:

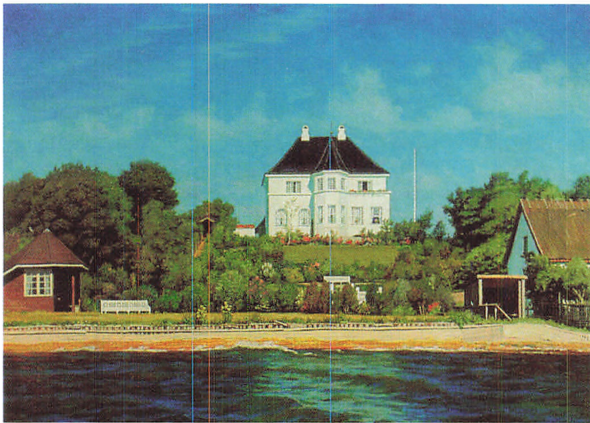
Mørdrup Kirke

I løbet af 1960'erne og 70'erne skød huse og boligblokke frem på Mørdrup Bys jorde. Denne by fik også sit eget sogn og sin egen kirke, som har samme arkitekter, Carl Svendsen og Per Christiansen som Espergærde Centret og den omgivne bebyggelse. Kirkens historie vil blive fortalt af tidligere formand for menighedsrådet, **Søren Larsen**, som har været aktiv omkring Mørdrup Kirke siden kirkens start.

TID OG STED: tirsdag den 25. januar 2011, kl. 19.15 på Espergærde Bibliotek.

Husk i weekenden 7.-8. august er der lokalhistorisk udstilling på Snekkersten Havn. Denne gang om Snekkersten Skole.

En Strandvejsvilla i Mørdrup Strandvang

Dette herlige maleri fra 1908 er malet af Axel Hou (f.1860), der oprindeligt var farmaceut, senere fik han afgangsbrev som kunstmaler fra Kunstakademiet og fra 1893 var han lærer ved Det Techniske Selskabs Skole i København. Han malede mest portrætter, men altså også denne ejendom, som i dag har adressen Strandvangsvej 5. Ejendommen ligger egentlig i Mørdrup Strandvang, og byggegrunden blev i oktober 1900 solgt af malermester Julius Rasmussen til snedkermester C. Osterhammel, der lod den imponante villa bygge. Enken solgte villaen i 1947. I perioden 1951-68 ejedes ejendommen af familien Kvetny, i perioden 1968-87 af familien Lysdahl Petersen. Siden 1989 har ejeren heddet Henrik Rathsack. Grunden er siden år 1900 udstykket flere gange og bl.a. derfor ses den store bygning ikke længere så tydeligt fra Strandvejen som på maleriet fra 1908.

(Maleri i privateje - her gengivet fra Bruun-Rasmussens Auktion)

ISSN: 1901-0370

**Historisk Forening for
Espergærde og Omegn**

Årligt kontingent:

kr 125,- pr. medlem

kr 210,- for ægtepar/samboer

som indbetales på konto.nr.

1551-0006043151, Danske Ba

Bestyrelse:

Formand: Preben Poulsen,

Dyremosevej 6, Tibberup, 306

Espergærde, tlf. 49132354,

prebenpoulsen@mail.dk

Næst.fmd.: Nina Etting, 61

Strandvej 406, Tibberup, 3060

Espergærde, tlf 49132900.

Kasserer: Lars Vange, Søn-

dermarken 3, Mørdrup, 3060

Espergærde, tlf 49131740,

lars.vange@webspeed.dk

Sekretær: Mads P. Vej-Hansen

Fredensvej 71, Mørdrup, 3060

Espergærde, Tlf. 49132467,

mads@vej-hansen.dk

Best.medl.: Ruth Sølvhøj, Mør-

drupvej 77 A, Mørdrup, 3060

Espergærde, Tlf. 49132115,

r.solvhoj@stofanet.dk

Suppl.: Kirsten Aagaard,

Vildrosevej 5, Mørdrup, 3060

Espergærde, tlf. 49131241,

paag@post.tele.dk

Suppl.: Bjørn Andersen, Lucer-

nemarken 10, Mørdrup, 3060

Espergærde, Tlf. 49131125

EGBÆKKEN

Udvides to gange årligt

som medlemsblad for

Historisk Forening.

Redaktion:

Ansvarsh.: Kjeld Damgaard,

Helgavej 8, Mørdrup, 3060

Espergærde, tlf 49135297,

damgaard@tikobkommune.dk

Preben Poulsen,

prebenpoulsen@mail.dk

www.enebaekken.dk

Web-red.: Mads P. Vej-Hansen,

mads@vej-hansen.dk